

Participacija roditelja pri ublažavanju posljedica specifičnih teškoća u učenju

Kos, Melita

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:884987>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-03**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za razrednu nastavu
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij za učitelje

Melita Kos

**Participacija roditelja pri ublažavanju posljedica
specifičnih teškoća u učenju**

Diplomski rad

Zadar, 2021.

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za razrednu nastavu
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij za učitelje

Participacija roditelja pri ublažavanju posljedica specifičnih teškoća u učenju

Diplomski rad

Student/ica:

Melita Kos

Mentor/ica:

Prof.dr.sc. Smiljana Zrilić

Zadar, 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Melita Kos**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Participacija roditelja pri ublažavanju posljedica specifičnih teškoća u učenju** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 2021.

Participacija roditelja pri ublažavanju posljedica specifičnih teškoća u učenju

SAŽETAK

Primarne aktivnosti u ranom školskom obrazovanju su govorenje, čitanje, pisanje i računanje. U situaciji kada se kod nekih učenika primjećuju odstupanja i zaostajanja u savladavanju tih aktivnosti može se posumnjati na specifičnu teškoću u učenju. U tom slučaju važno je intervenirati s ciljem otklanjanja uzroka zaostajanja ili ublažavanja posljedica određenih teškoća te uputiti učenika logopedu/defektologu. Uloga učitelja je prepoznati specifičnu teškoću u učenju, individualizirati pristup učenicima s teškoćama; prilagoditi nastavne metode, materijale, način ispitivanja znanja i obavijestiti roditelje i školskog logopeda o situaciji. Specifične teškoće u učenju ne mogu se izliječiti, no važno je znati da su to djeca urednog razvoja i inteligencije te da su sposobni postići izuzetne rezultate u zadovoljavajućem, motivirajućem i inkluzivnom okruženju. U ovom diplomskom radu posebno će se istaknuti uloga roditelja u participaciji obrazovanja djece sa disleksijom, disgrafijom i/ili diskalkulijom. Naime, kako bi dijete bilo uspješno, roditelji moraju iskazati spremnost na rad sa svojim djetetom, informirati se i educirati o teškoćama te svakodnevno pomagati u savladavanju gradiva. Nužna je konstantna podrška, razumijevnje i strpljenje. Glavni cilj ovog diplomskog rada je definirati specifične teškoće u učenju, objasniti na koji način utječu na učenika, njegov školski uspjeh i emocionalni razvoj te naglasiti važnost participacije roditelja u ublažavanju negativnih posljedica koje mogu uzrokovati. U sklopu rada provedeno je istraživanje u svrhu saznanja koliko i na koji način roditelji participiraju u obrazovanju svoje djece koja imaju specifične teškoće u učenju. U anketnom upitniku koji je ispunilo 73 roditelja djece sa specifičnim teškoćama u učenju osim tog osnovnog cilja ispitalo se i o problemima s kojima se susreću pri pomaganju djeci u učenju i obavljanju školskih obaveza te koliko su zadovoljni pristupom učitelja djetetu s teškoćom. Roditelji su podijelili svoja iskustva, stavove, mišljenja i savjete za djecu s teškoćama, njihove roditelje i učitelje.

Ključne riječi: specifične teškoće u učenju, disleksija, disgrafija, diskalkulija, participacija roditelja, suradnja roditelja i učitelja

Parents' involvement in consequence mitigation of specific learning difficulties

ABSTRACT

Primary activities in early education are speaking, reading, writing and calculating. In situations when some students show divergence and lag behind in mastering those skills teachers may suspect the possibility of a child having specific learning difficulties. In those cases it is important to intervene with a goal of removing the cause of lagging or mitigation of consequences that specific learning difficulties carry and to direct a child to a speech therapist. The teacher's role is to recognize the specific learning difficulty and individualize the approach to the student facing difficulties. Specific learning difficulties can't be cured as they are not considered diseases and it is important to be aware that those children have regular cognitive development and intelligence. Furthermore, they are capable of achieving extraordinary results in a motivational and inclusive environment. The highlight of this graduate thesis is put on the parents' role in participation in education of children with dyslexia, dysgraphia and/or dyscalculia. Parents are obligated to help their children daily with the goal of mastering the studying material. Parents' constant support, patience and understanding are crucial. The main purpose of this graduate thesis is to define special learning difficulties, explain the influence they have on students, their achievement in school, emotional development and self perception and to highlight the importance of parents' participation in reduction of negative repercussions they might cause. A survey questionnaire was made as part of this thesis. It questioned and researched how much and in what ways parents participate in their children's education. The questionnaire was answered by 73 parents of children with special learning difficulties. The main subject of research was to discover the problems parents face while helping their children study, read and do homework as well as how they perceived the teachers' approach to their children. All parents that participated in this research shared their honest opinions, experiences, thoughts, worries and advice for children with special learning difficulties, their parents and teachers.

Key words: special learning difficulties, dyslexia, dysgraphia, dyscalculia, parent's involvement in school, school and parents collaboration

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. DEFINIRANJE SPECIFIČNIH TEŠKOĆA U UČENJU	3
3. DISLEKSIJA.....	6
4. DISGRAFIJA	12
5. DISKALKULIJA	16
6. ULOGA UČITELJA U OBRAZOVANJU DJECE SA SPECIFIČNIM TEŠKOĆAMA U UČENJU.....	21
7. ULOGA RODITELJA U OBRAZOVANJU DJETETA SA SPECIFIČNIM TEŠKOĆAMA U UČENJU.....	25
7.1. Suradnja roditelja i učitelja	26
7.2. Roditelji djece sa specifičnim teškoćama u učenju.....	29
8. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	30
8.1. Cilj istraživanja	30
8.2. Hipoteze	31
8.3. Metode istraživanja	31
8.4. Uzorak istraživanja.....	32
9. OBRADA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA.....	34
9.1. Analiza prvog dijela ankete – pitanja višestrukog izbora	34
9.2. Analiza drugog dijela ankete – Likertova skala procjene	40
9.3. Analiza trećeg dijela ankete – otvoreni tip pitanja (roditeljska iskustva, mišljenja i stavovi).....	46
10. ZAKLJUČAK	56
11. POPIS LITERATURE	59
12. POPIS GRAFIKONA	62
13. PRILOZI.....	64

14. ŽIVOTOPIS	70
---------------------	----

1. UVOD

Elementarne školske aktivnosti vezane uz učenje su govorenje, čitanje i pisanje. Obrazovni sustav očekuje od učenika da ovlada tim aktivnostima do zadovoljavajuće razine u prva četiri razreda osnovne škole i to je postavljeno kao temelj za daljnje učenje, školski uspjeh i razvoj. Nastavni plan i program određuje ciljeve i zadaće nastave. Djeca će kroz razrednu nastavu stjecati znanja, vještine, sposobnosti, stajališta, vrijednosti i navike. Kako nadolaze novi zahtjevi i koraci u učenju važno je da učitelj bude iznimno kompetentan i da individualno promatra svakog učenika te određuje njegovu razinu usvojenih znanja i spremnosti na usvajanja novih. Učitelj ima delikatnu i zahtjevnju ulogu u zamjećivanju rasta mentalnih funkcija i određivanja spremnosti djeteta na početak učenja čitanja i računanja. Ako učitelj primijeti kod nekog djeteta odstupanje i zaostajanje za ostatkom učenika, vrlo je važno intervenirati na vrijeme i sa svrhom otklanjanja uzroka zaostajanja ili ublažavanja posljedica koje to sa sobom nosi. Ako se u prva četiri razreda osnovne škole kod nekog djeteta javljaju velika odstupanja u procesu usvajanja gradiva učitelj može posumnjati na specifične teškoće u učenju. Teškoće je važno prepoznati kako bi se nastavni sadržaji prilagodili potrebama djeteta. Kvaliteta dječje prilagodbe na školu u ranoj školskoj dobi uvelike utječe na razvitak djetetove osobnosti jer dijete u socijalizaciji s vršnjacima u nižim razredima osnovne škole stvara sliku o sebi i svijetu oko sebe.

U ovom diplomskom radu tematizirat će se upravo učenici sa specifičnim teškoćama u učenju. U skupinu specifičnih teškoća u učenju ne ubrajaju se teškoće u učenju koje su uvjetovane drugom teškoćom kao što su deficit pažnje (ADHD), opsesivno-kompulzivni poremećaj (OCD) ili poremećaji autističnog spektra (ASD). Kod djece sa specifičnim teškoćama u učenju nema drugih teškoća, poremećaja ili bolesti već se one pojavljuju samostalno i iz tog razloga ih nazivamo specifičnim teškoćama. Kod rada s djecom sa specifičnim teškoćama u učenju istaknuta je velika važnost kompetentnog učitelja i kvalitetne suradnje s roditeljima i stručnom službom. Zadaća roditelja jest svojom participacijom u obrazovanju djeteta ublažiti posljedice specifičnih teškoća te pružiti razumijevanje i podršku kako bi pozitivno utjecali na njihovo psihičko stanje, školski uspjeh i kvalitetu života.

Ovaj diplomski rad bit će podijeljen u dva dijela: teorijski i istraživački. Teorijski dio sačinjavat će 8 poglavlja, a istraživački će brojati 6 poglavlja. U teorijskom dijelu definirat će se specifične teškoće u učenju. Sljedeće poglavlje tumačit će pojam specifičnih teškoća, a zatim svaku od navedenih teškoća i objasniti. Tako će prvo biti govora o disleksiji i disgrafiji,

a zatim će se objasniti pojam diskalkulije. Najveći fokus će se pridati ovim teškoćama i uz navedena objašnjenja specifičnih teškoća u učenju bit će navedeni i njihovi simptomi te istaknuta važnost prepoznavanja istih kako bi se intervencijom učitelja, roditelja i stručne službe djetetu pomoglo. U istraživačkom dijelu rada prvo će biti predstavljena metodologija istraživanja, bit će predstavljen uzorak ispitanika, protumačene istraživačke metode, načini istraživanja, hipoteze, istraživačka pitanja i ciljevi. Rezultati istraživanja bit će prikazani u obliku grafikona i slika te će se rezultati analizirati u poglavlju Interpretacija i obrada rezultata istraživanja. Posljednje poglavlje Zaključak će donijeti temeljne rezultate istraživanja i progovoriti o uspješnosti provedenog istraživanja te će izvjestiti o novim saznanjima.

Svrha ovog rada je osvijestiti i uputiti čitatelja na postojanje specifičnih teškoća u učenju i na nužnost njihovog ranog prepoznavanja te tretiranja, naglasiti važnost nastavnog osoblja pri dijagnosticiranju spomenutih teškoća i pravilnom radu s takvom djecom kako specifične teškoće ne bi bile prepreka za školski uspjeh dakle kako im pomoći da ostvare svoj potpuni potencijal. Najviše će se istaknuti važnost participacije roditelja u ublažavanju posljedica specifičnih teškoća u učenju te metode koje roditelji mogu koristiti.

2. DEFINIRANJE SPECIFIČNIH TEŠKOĆA U UČENJU

Prof. dr. Vlasta Erdeljac definira čitanje kao sposobnost konstruiranja lingvističkog značenja iz pisane reprezentacije jezika. Dvije važne kompetencije na kojima je temeljena sposobnost čitanja su lingvističko razumijevanje i dekodiranje. Lingvističko razumijevanje jest sposobnost konstruiranja značenja iz govorne reprezentacije jezika, a dekodiranje jest sposobnost prepoznavanja pisane reprezentacije riječi. (Kolić-Vehovec, 1994, prema Erdeljac, 2009). Čitanje je aktivnost prisutna u svim aspektima čovjekova života te se njome čovjek susreće još u djetinjstvu kada ju počinje usavršavati. U današnjem digitalnom dobu informacije se mogu dobiti i putem video i audio zapisa, a ne samo pisanog teksta. No, pisani tekst se drži za „najpristupačnije i najčešće korišteno sredstvo“ za stjecanje novih znanja. Čovjek se s učenjem čitanja susreće rano u djetinjstvu, te svjesnim ulaganjem truda i vježbanjem čitanja usavršava tu vještinu (Erdeljac, 2009). Zapravo najveći broj školskih aktivnosti koje su vezane uz učenje uz sebe vezuju pričanje, čitanje i pisanje. Čitanje i pisanje su elementarne aktivnosti koje su nužne kako bi učenik ostvario uspjeh (Buljubašić-Kuzmanović, Kelić, 2012).

Djeca sa specifičnim teškoćama u učenju su djeca koja imaju poremećaj u jednom ili više psihičkih procesa. Takvi poremećaji manifestiraju se u nedovoljnoj sposobnosti upotrebe pisma, čitanja, pisanja, računanja, jezika i govora ili razumijevanja. Intelektualne sposobnosti ne određuju specifične teškoće, odnosno djeca sa specifičnim teškoćama u učenju mogu imati različite intelektualne sposobnosti; od ispodprosječnih do iznadprosječnih. Sam termin ne uključuje učenike koji imaju probleme u učenju zbog poremećaja s vidom, sluhom, motorikom, emotivnih smetnji, odgojno-obrazovne zapuštenosti i slično. To su najčešće djeca urednog razvoja koja u učenju imaju veće probleme nego ostali učenici u razredu. Skloni su tjeskobi i depresivnosti te ih okolina često izdvaja i ne prihvaća. Doživljavaju školu kao stresno okruženje koje pobuđuje strahove, sram i izostanak motivacije. (Zrilić, S. 2013) Već u drugom razredu osnovne škole neka djeca će pokazati da teže prate ritam rada nego njihovi suučenic. To će biti vidljivo na temelju njihove brzine i točnosti čitanja na glas, neurednog i neorganiziranog prepisivanja s ploče, pokazivanja negativnih emocija prema rješavanju zadataka i slično. Učitelj također može primijetiti da dijete na usmenom odgovaranju pokazuje znanje, a na pismenom ispitu ostavlja neke odgovore prazne ili odgovara površno. U takvom slučaju učitelj ima veliku odgovornost prema praćenju svakog

učenika individualno i prepoznavanju njegovih sposobnosti ili eventualnih teškoća koje bi se mogle pojaviti.

Specifične teškoće u učenju su disleksija, disgrafija i diskalkulija. U Republici Hrvatskoj dijagnozu disleksije, disgrafije i/ili diskalkulije moguće je službeno uspostaviti nakon dvije godine osnovnoškolskog obrazovanja. Otkrivanje teškoća je moguće uz pomoć opširnih ispitivanja u određenim ustanovama te nakon testiranja učenikovih psiholingvističkih sposobnosti. Dijete se s ovim teškoćama upućuje logopedu na vježbe čitanja i pisanja. Upravo zato je važno na vrijeme prepoznati ove teškoće te uspostaviti suradnju između roditelja, učitelja i terapeuta (Galić-Jušić, 2004 prema Malogorski Jurjević, 2013). Sve većem broju djece u odgojno-obrazovnim ustanovama prepoznata je disleksija, disgrafija i/ili diskalkulija. Upravo je učitelj taj koji mora znati prepoznati indikatore koji na njih upućuju te praviti distinkciju između teškoća u čitanju i pisanju i početničkih teškoća (Malogorski Jurjević, 2013). Početničke teškoće normalna su pojava pri početku učenja čitanja, pisanja i računanja kod mnoge djece, no moguće ih je razlikovati od specifičnih teškoća u učenju jer nakon nekog vremena učenik uspije savladati ove vještine, dok se kod djeteta sa specifičnim teškoćama u učenju tipične greške nastavljaju ponavljati kontinuirano.

Ako dijete ne prepozna svoj potencijal i ne nailazi na podršku mogu nastati brojni psihički problemi (Malogorski Jurjević, 2013). Svako dijete s ovim teškoćama u učenju zahtijeva individualizirani pristup u kojem nastavno osoblje uzima u obzir njegove odgojno-obrazovne potrebe. (Malogorski Jurjević, 2013). Važno je naglasiti da su djeca sa specifičnim teškoćama u učenju sposobna postići izuzetne rezultate kada se primijene odgovarajuće metode i postupci poučavanja prilagođeni njihovim potrebama. (Lenček, Blaži, Ivšac, 2007). Kako bi se specifične teškoće u učenju na vrijeme prepoznale od presudne je važnosti kompetentnost učitelja te uključenost i zainteresiranost roditelja za djetetovo obrazovanje i napredak. Hudson navodi kako su djeca sa specifičnim teškoćama u učenju često neorganizirani i zahtjevni učenici, ali u isto vrijeme kreativni, posebni te se odlikuju talentima i novim idejama. Hudson ističe kako postoje procjene da se u jednom razredu sačinjenom od 30 učenika nalazi jedan ili čak dva učenika sa specifičnim teškoćama u učenju. Ponekad spomenute teškoće nisu prepoznate stoga pojedini učenici ne dobivaju potrebnu pomoć i podršku. To se odražava i na njihovu sliku o sebi kao i na njihov školski uspjeh (Hudson, 2018). Naime, kada dijete primjećuje razliku između sebe i ostalih učenika bilo to u pisanju, čitanju ili računanju ubrzo će stvoriti negativno mišljenje o sebi i doći će do pada

samopouzdanja. Samopouzdanje je vrlo važno u svim aspektima života, a pogotovo u prvim susretima sa školom i učenjem. Manjak samopouzdanja u ovom slučaju dovodi do osjećaja da dijete ne može nešto naučiti ili da neku vještinu ne može savladati. Takvim gubitkom vjere u svoje sposobnosti dijete nema motivacije uložiti trud i pokušati savladati neku vještinu. Često se događa da kad dijete primijeti da čita sporije ili lošije od ostale djece osjeća snažnu anksioznost, strah i sram kada je na redu da čita na glas. Kada se stvori poveznica tih negativnih emocija s čitanjem, gubi se motivacija za školu zbog djetetovog izbjegavanja neugodnih situacija i negativnih emocija.

Ostali učenici nerijetko će reagirati podrugljivo i ismijavati učenika s teškoćama te nanositi još više štete njegovom samopouzdanju. Intervencija učitelja u ovakvim situacijama je nužna kako bi se dijete ohrabrilo i motiviralo, a važno je i da učitelj u suradnji s roditeljem djetetu podiže samopouzdanje, vodi ga malim koracima prema napretku i omogući mu suočavanje s teškoćama. Učitelj mora biti svjestan koliko je krhko samopouzdanje učenika koji se susreće po prvi puta u životu s čitanjem i pisanjem, nailazi na teškoće i u usporedbi s ostalim učenicima zaostaje. Treba intervenirati na način da se objasni ostalim učenicima pojam takve teškoće da bi se umanjilo ismijavanje, a potaknulo razumijevanje, empatija i potpora. Zadatak je na učitelju da stvori ugodnu radnu atmosferu. Kada se ostalim učenicima objasni pojam teškoće često će znatiželjno pristupiti tom učeniku i pokazati želju da mu pomognu, a ne uvredama obeshrabrivati i negativno utjecati na njegovu sliku o sebi.

Diana Hudson navodi sljedeće tumačenje termina specifične teškoće u učenju: „Termin *specifične teškoće u učenju* (eng. Specific Learning Difficulties, SpLDs) određuje se kao posebna teškoća u jednom području učenja kod djeteta koje je uspješno u drugim područjima (Worthington, 2003 prema Hudson, 2018:12).

Ines Galić-Jušić ističe kako se naziv *teškoće u učenju* ili *specifične teškoće u učenju* rabi za djecu koja imaju teškoće pri savladavanju osnovnih školskih vještina (čitanja, pisanja, korištenja brojeva) u predviđenom roku i na način kojim se koriste druga djeca i ostvaruju uspjehe. Spomenute teškoće su prisutne među svim rasnim skupinama te su neovisne o ekonomskom podrijetlu. Teškoće se ne mogu izliječiti, ali se ljude sa specifičnim teškoćama može potaknuti na usvajanje i korištenje određenih strategija kako bi se lakše nosili sa svojim teškoćama (Hudson, 2018:12). Najčešće specifične teškoće u učenju prema Hudson su: disleksija, diskalkulija, disgrafija. Neke teškoće u učenju uzrokovane su drugim

poremećajima koji utječu na učenje kao što su deficit pažnje/hiperaktivni poremećaj, poremećaji iz autističnog spektra, opsesivno-kompulzivni poremećaj. Disleksiju karakteriziraju problemi s čitanjem, pisanjem te pravopisom dok se uz diskalkuliju vezuju problemi s brojevima. Disgrafiju opisuju fizički problemi pisanja rukom, a dispraksiju s kretanjem te koordinacijom. Specifične teškoće u učenju nužno je razlikovati od teškoća u učenju koje su uzrokovane nekim drugim poremećajem, bolešću ili sindromom. Na primjer, teškoće u učenju uzrokovane deficitom pažnje. Za označavanje deficita pažnje najčešće se rabi kratica ADHD koja dolazi od engleskog naziva *attention deficit hyperactivity disorder*. ADHD odlikuje impulzivno ponašanje popraćeno s kratkim rasponom pažnje. Osim teškoća uzrokovanih deficitom pažnje teškoće u učenju mogu biti uzrokovane i poremećajima iz autističnog spektra koje karakteriziraju socijalne, ali i komunikacijske teškoće, loša socijalna interakcija i izražavanje, koncentriranost na usko određene interese. Hudson ističe i opsesivno-kompulzivni poremećaj koji često uzrokuje teškoće u učenju, a opisuje ga kao neutemeljenu zabrinutost i strah koji rezultiraju obrascima repetitivnog ponašanja. Hudson također navodi kako dominantnost određene polovice mozga uvelike djeluje na sposobnosti pojedinca kao i na njegovu percepciju i osobnost. Utjecaj dominantne polutke mozga na učenike sa specifičnim teškoćama u učenju Hudson objašnjava: „Učenici sa specifičnim teškoćama u učenju često su na krajnjim točkama normalnog balansa lijeve i desne polovice mozga. Kod učenika s disleksijom često dominira desna strana mozga, pa su oni kreativni i maštoviti, dok kod učenika s poremećajima iz autističnog spektra znatno više dominira lijeva strana mozga. Stoga oni preferiraju činjenicu, logiku i poredak. To ukazuje na važnost primjene različitih nastavnih metoda i korištenja raznih načina odašiljanja informacija“ (Hudson, 2018).

3. DISLEKSIJA

Termin disleksija dolazi od grčkih riječi *dys* i *lexis* za *teškoću* i *riječ*. Iz toga proizlazi da disleksiju karakterizira teškoća s pisanom riječju to jest s čitanjem, pisanjem, slovkanjem (Hudson, 2018). Naziv je novijeg datuma, a nekoć su se koristili medicinski nazivi – minimalna cerebralna disfunkcija, organski poremećaj, psihoneurološki poremećaj (Galić-Jušić, 2007). Ovaj poremećaj je prvi put opisan 1896. kada je Pringle Morgan uočene poteškoće čitanja jednog dječaka nazvao poteškoćama sa slovima i riječima (Mesec, 2005).

Eric Jensen definira disleksiju: „Disleksija je neprecizan naziv za opis složenog i kontroveznog poremećaja učenja koji se najčešće odnosi na čitanje. Dijagnoza disleksije se rabi da bi se opisao sklop kroničnih teškoća u postizanju vještine čitanja odgovarajuće za dob unatoč dostupnosti odgovarajućih okolinskih i obrazovnih uvjeta“ (Jensen, 2000:35). Disleksija se nikad ne dijagnosticira prije drugog razreda osnovne škole, no postoje indikatori koji ukazuju na moguću pojavu disleksije već u predškolskoj dobi. Ako dijete kasno progovori i ima usporeni jezičnogovorni razvoj, griješi u izgovoru glasova, barata siromašnim rječnikom, teško izražava misli i ideje, ima probleme s prisjećanjem na neka mjesta ili događaje, miješa riječi sličnozvučnice, ima nezrelu grafomotoriku, ne razumije i izbjegava korištenje riječi koje označavaju prostorne ili vremenske odnose.

Logopedinja Ines Galić Jušić navodi da je fonološka obrada riječi jedan od glavnih područja u kojima djeca s disleksijom imaju probleme. Nedostatna fonološka obrada riječi odnosi se na djetetovu nesposobnost osvještavanja glasova u riječima. Dijete ima teškoće s predčitačkim vještinama kao što su prepoznavanje početnog i završnog glasa u riječi, uočavanje ritma i rime. Fonološka neosviještenost može se i ne mora odražavati u djetetovu govoru, dakle neka djeca izgovaraju riječi pravilno, no teškoće se javljaju kada treba napraviti raščlambu riječi na glasove. Galić-Jušić daje primjere iz prakse te navodi da su neke od čestih pogrešaka izgovaranje „svjeklo“, „mekla“, „glaka“ za riječi „svjetlo“, „metla“, „dlaka“. Takve teškoće i greške u ranom razvoju upućuju na mogući razvoj teškoća čitanja u osnovnoj školi, a možda i razvoj disleksije. Ovi indikatori mogu ukazati roditeljima da je potrebno obratiti veću pažnju i posvetiti više vremena radu s djetetom i prije polaska u školu. Kada dijete krene u školu mogu se uočiti veće teškoće i roditelj će ih lakše prepoznati ako je već uočio neke znakove u predškolskom razdoblju, pa će informirati i učitelja o tome kako bi olakšali prepoznavanje specifičnih teškoća u učenju ako do njih dođe (Galić-Jušić, 2007). Kod osoba s disleksijom čitanje naglas je popraćeno iskrivljavanjem, krivim razumijevanjem, sporošću te zamjenjivanjem ili ispuštanjem slova ili riječi (British Dyslexia Association, 1989 prema Galić-Jušić, 2007). Teškoće se pojavljuju kod usvajanja čitanja i pisanja, no vidljive su i u perceptivnom, jezičnom i pojmovnom razvoju. Kod disleksičara može se primijetiti problem sa zadržavanjem reda pri čitanju. Galić-Jušić ističe kako se slušatelju disleksičnog čitatelja čini kao da oni ne zamjećuju točke u smislu razgraničenja rečenica. Često im u čitanju nedostaje pauza, silazna ili uzlazna intonacija, a javljaju se povremeni zastoji jer ne mogu precizno iščitati određenu riječ. Česte su zamjene riječi koje imaju sličnu osnovu, a nekim

riječima dodaju dijelove ili ih skraćuju. Za primjer potpunog skraćivanja logopedinja Ines Galić-Jušić navodi primjere: riječ odmahivala prelazi u odmah, a riječ poredanih prelazi u pored. Kada djeca neprecizno i sporo iščitavaju riječi kvari se njihovo razumijevanje pročitano teksta. No, važno je napomenuti kako se velik broj disleksične djece nauči rano služiti rečeničnim kontekstom kako bi odgonetnuli značenje. Djeca s disleksijom imaju teškoće s prepoznavanjem slova pa tako često zamjenjuju slova koja zvuče ili izgledaju slično, na primjer /d/ i /b/, /b/ i /p/, /i/ i /l/, /š/ i /ž/, /s/ i /z/, /u/ i /n/. Dugo slovkaju, ispuštaju slogove, rade česte inverzije slogova, tiho izgovaraju riječi dok čitaju, ne čitaju tečno. (Galić-Jušić, 2007)

Djeca s disleksijom imaju teškoće u učenju dekodiranja teksta, teško prepoznaju napisane riječi, bore se s izgovorom nepoznatih riječi i često čitaju sporo. Disleksija je povezana s ranim i ponavljajućim problemima u razvoju fonoloških vještina odnosno problema u preslikavanju vizualnog percepta u fonološku strukturu. Imaju problem pri razumijevanju metafora, fraza, izraza koje mogu imati više značenja te priloga i prijedloga, mogu se uočiti i teškoće s pamćenjem. Oni vrlo često čitaju napamet, imaju izrazite teškoće pri čitanju besmislenih riječi i rastavljanju i sastavljanju glasova i riječi. Čitanje ih brzo umara ili čine sve samo da ga izbjegnu. (Berbić-Kolar, Gligorić, Zečević, 2018). Kada je riječ o čitanju učenici s disleksijom: sporo čitaju, netočno čitaju, ne razumiju pročitano, zaziru od čitanja naglas, miješaju poredak slova ili brojeva u riječima koje čitaju, miješaju riječi koje počinju istim slovom te im izgledaju slično... (Hudson, 2018). Nepreciznost kod disleksične djece vidljiva je pri čitanju kratkih riječi jednako kao pri čitanju višesložnih, kompliciranih riječi. Tako će dijete s disleksijom teško čitati i najjednostavnije riječi poput "od", "do", "uz" ili "iz". Tijekom čitanja djeca s disleksijom brzo se umaraju, često čitaju jednu riječ na nekoliko pogrešnih načina bez primjećivanja greške ili čitaju točno, ali bez razumijevanja.

U nastavi dijete s disleksijom neke dane pokazuje velik interes, dok je neke dane isključeno i nesigurno. Zbog nerijetkih problema sa zapamćivanjem nizova može se činiti kao da je odsutno i ne sluša što učitelj govori, odaje dojam zaboravljivosti i nespretnosti unatoč uloženom trudu i u tom trenutku učitelj mora pokazati razumijevanje za učenika bez kažnjavanja i strogih opominjanja jer dijete u najvećem broju slučajeva nije lijeno već ima probleme s organizacijom misli i obaveza. Pisanje bilješki tijekom nastave vrlo je otežano jer dijete ne može istovremeno slušati i zapisivati, pa bi učitelj trebao imati spremne isprintane bilješke za učenika s disleksijom. Učitelj treba kontinuirano pratiti učenika i vidjeti kada mu

je potrebna pomoć te mu olakšati praćenje nastave te obavljanje školskih obaveza kako god je moguće, ali na način da se dijete osjeća uključeno i da mu se pruži prilika da usvoji znanje te pokaže naučeno. Važno je isticati njihove prednosti, a ne mane. Na primjer, problemi su često vidljivi kod učenja stranih jezika te je iz tog razloga važno djetetu pružiti mogućnost glasovnog učenja jezika kroz gledanje filmova, crtića, slušanja glazbe na stranom jeziku i slično, a ne nužno čitanjem iz udžbenika ili pisanjem i rješavanjem zadataka na stranim jezicima.

Prilikom pisanja učenik piše sporo te se iz njegovih pismenih izražavanja da naslutiti kako ima poteškoće pri organiziranju misli. U pisanim radovima zna nasumično koristiti velika slova te je ponekad teško razumjeti njegov rukopis. Učenik zna u svojim pismenim radovima izbjegavati riječi za koje nije siguran kako se pišu te se drži ograničenog vokabulara riječi za čije pisanje je siguran. Kao što je već spomenuto disleksičari imaju neorganizirane misli te ih je lako omesti, a njihovo vrijeme koncentracije je kratko. Potrebno im je više vremena kako bi odgovorili na pitanja te su skloni panici koja uzrokuje da „zaborave“ i ono što znaju. Ovakav učenik treba više vremena i napora kako bi nešto temeljito naučio i pratio rad te se često lako obeshrabri (Hudson, 2018).

Kod disleksije su teškoće u dekodiranju riječi neočekivane s obzirom na dob i ostale kognitivne i akademske sposobnosti djeteta. Valja naglasiti kako se ponekad čini kako neko dijete ima disleksiju, ali to je uzrokovano nedostatkom kvalitetne obrazovne okoline. Također, mnoga djeca znaju ne sudjelovati u nastavi zbog emocionalnih trauma. Stoga učitelj ovdje ima zadaću prepoznati i razlikovati uzroke vezane uz problem s čitanjem (Jurić-Šimunić prema Šarac, 2019). Postoje različiti stupnjevi disleksije pa tako ona može biti blagi poremećaj koji se odražava na pogrešnom razumijevanju pročitano, a može biti i težak poremećaj koji potpuno onemogućava čitanje usprkos inteligenciji osobe. (Jensen, 2000).

Vjeruje se da je disleksija genetski naslijeđena teškoća iako njen uzrok nije do kraja rastumačen. (Balić, Ivanda, 2014). Drži se da roditelji koji imaju disleksiju ne samo da prenose svoje gene svojim potomcima, pa tako i disleksiju, već utječu na djetetovo viđenje pismenosti. Oni naime zbog svojih poteškoća djeci pružaju drugačiju okolinu za usvajanje pismenosti nego roditelji bez poteškoća u čitanju. Dohaene ističe specifični niz anomalija mozga koje su prisutne kod disleksične djece i navodi da im je temporalni režanj, inače zaslužan između ostalog za razumijevanje, imenovanje i verbalno pamćenje lišen organizacije

i konektivnosti te da tijekom čitanja neki predjeli ostaju neaktivni. (Dahaene, 2013). Može se zaključiti da je uzrok disleksije disfunkcija u integriranju jezičnih, vidnih, slušnih i motoričkih sposobnosti koje su potrebne u procesu čitanja i pisanja. Spominje se deficit glasovne osjetljivosti koji označava teškoću glasovne raščlambe i sinteze riječi koja je glavni uzrok teškoća učenja. Fonološka svjesnost je slaba i usporeno je procesiranje informacija koje dovodi do lošeg radnog pamćenja. Teškoće s auditivnom i vizualnom percepcijom rezultiraju nedovoljnom ovladanošću jezikom. (Davis, Braun, 2001 prema Puljizević, 2016).

Erik Jensen navodi uobičajne podtipove disleksije:

- *Duboka disleksija*: kod duboke disleksije disleksičar je sklon semantičkim pogreškama te ne može izgovarati besmislene riječi
- *Površinska disleksija*: kod površinske disleksije osoba ima teškoće pri glasnom izgovaranju prilikom čitanja
- *Aleksija* → za aleksiju je tipično da disleksična osoba čita sporo i to slovo po slovo, uzrokovana je nedostatnom povezanošću vidnog sustava desne hemisfere i sustava za prepoznavanje riječi lijeve hemisfere
- *Disleksija uslijed zanemarivanja* → tumači se kao nemogućnost prepoznavanja početnog slova ili dijela neke riječi, ako riječi imaju iste završetke osoba ih može zamijeniti
- *Disleksija vezana uz poremećaj pažnje i pamćenja* → vidljiva je u deficitima u kratkoročnom pamćenju te u zadržavanju tumačenja određene riječi u kontekstu drugačijih značenja rečenica (Jensen, 2000).

Iako disleksiju prvenstveno povezujemo s teškoćama u čitanju, ona je zapravo puno šire i kompleksnije stanje koje djeluje i na ostala područja djetetova života (teškoće u prostornoj orijentaciji, praćenju uputa, orijentaciji u vremenu, prisjećanju riječi), a može stvoriti osjećaj opće dezorganiziranosti i dezorijentiranosti (Posokhova, 2007). Smatra se da 10% populacije ima disleksiju. Kod učenika s disleksijom treba primjenjivati multisenzorne metode poučavanja, treba shvaćati da specifične teškoće u učenju ne smiju biti prepreka i ne smiju se zanemariti brojne prednosti koje ta djeca imaju. Prednosti učenika s disleksijom su što on/a razmišlja na drugačiji, kreativan način, u slikama te probleme rješava uz pomoć intuicije. Također, dijete s disleksijom se često odlikuje humorom, visokom emocionalnom inteligencijom, kreativnošću i dobrim interpersonalnim sposobnostima. (Hudson, 2018). Balić i Ivanda stoga napominju kako upravo zbog tih prednosti disleksija može biti dar (Balić,

Ivanda, 2014). Mnoge slavne osobe koje su ostvarile iznadprosječne rezultate su imale disleksiju: Einstein, Edison, Picasso...(Berbić Kolar, Gligorić, Zečević, 2018). Ada Pavlič-Cottiero navodi još slavnih osoba s disleksijom: Isaac Newton, Alexander Graham Bell, John F. Kennedy, Leonardo da Vinci, Winstow Churchill, Walt Disney, Bruce Jenner, Muhamed Ali, Magic Johnson, Cher, Marlon Brando, Agatha Christie, Gustave Flaubert, Mark Twain, John Lennon te poznate hrvatske osobe s disleksijom: Bojan Navojec, Dragojla Jarnević (Pavlič.Cottiero, 2007).

Disleksija je problem izražen kroz cijeli život disleksičara, ali dijete će uz prigodnu pomoć usvojiti čitanje i pisanje te se akademski obrazovati. Disleksija može ostaviti velike posljedice na osobu ako se ona nije na vrijeme prepoznala i tretirala. Djeca nerijetko zbog disleksije počinju stvarati negativan stav prema školi i odlasku u školu zbog osjećaja straha, srama, ali i nesigurnosti. Dijete koje ne može savladati čitanje često nailazi na nerazumijevanje iz svoje okoline i često ga se karakterizira kao lijenog, neposlušnog i manje inteligentnog učenika. Takav tretman utječe na djetetov doživljaj samoga sebe, ali ima negativnog utjecaja i na djetetovu obitelj (Mesec, 2005).

Terapija disleksije obuhvaća zahtjevni proces koji radi na razvoju vještine čitanja. U rehabilitacijskim ustanovama i domovima zdravlja djeca najčešće dolaze na terapiju dva puta tjedno po 45 minuta. Logopedi su važni jer donose početne informacije roditeljima i učiteljima, a svaki učitelj kada se susretne s disleksijom, disgrafijom ili diskalulijom treba u suradnji s logopedom proširiti svoja znanja o ovom poremećaju, kao i o radu sa spomenutim učenicima. Važno je da razgovara s djetetom te mu iskaže razumijevanje i potporu. Također, u proces mora uključiti ostalo nastavno osoblje i razredno odjeljenje kako bi djetetu kreirao motivirajuću okolinu koja će razumjeti njegove poteškoće (Kiš-Glavaš, Fulgosi-Masnjak, 2002 prema Šarac, 2019). Kompetentan učitelj će također informirati i uključiti roditelja u proces ublažavanja posljedica ove specifične teškoće i objasniti mu važnost pravilne intervencije u radu s djetetom. Roditelji će se informirati u suradnji s učiteljem, psihologom, logopedom i širiti svoje znanje o specifičnim teškoćama u učenju kako bi mogli pružiti djetetu odgovarajuće razumijevanje i potporu kroz odgojno-obrazovni proces.

4. DISGRAFIJA

Naziv disgrafija potječe od grčkih riječi *dys* i *graphia* koje nose značenje teškoća i pisanje. Disgrafija je zapravo jedna od manje poznatih teškoća u učenju, a ona utječe na pisanje te preoblikovanje misli u riječi (Hudson, 2018). Disgrafija je vidljiva u pogrešnom držanju pisaćeg pribora, nepoštivanju crtovlja, nečitljivom rukopisu, zamjeni slova te ispuštanju određenih slova ili slogova (Zrilić, 2013). Djeca s disgrafijom pišu sporo, nepravilno drže olovku, koriste mnogo nepotrebnih pokreta te prave poduže stanke (Krampač-Grljušić, Marinić, 2007 prema Berbić Kolar, Gligorić, Zečević, 2018). Disgrafičar ima oskudnu finu motoriku, neodlučan je u korištenju ruke, a njegov tekst je neorganiziran. Teško se prisjeća pokreta kojim se oblikuju slova (Reid, 2013 prema Berbić Kolar, Gligorić, Zečević, 2018).

Smiljana Zrilić iznosi sljedeću definiciju disgrafije ili poremećaja pisanoga izražavanja: „Disgrafija je stabilna nesposobnost ovladavanja vještinom pisanja koja se očituje u mnogobrojnim trajnim i tipičnim pogreškama, pri čemu pogreške nisu povezane s nepoznavanjem pravopisa i trajno su prisutne, bez obzira na dovoljan stupanj intelektualnoga i govornoga razvoja“ (Zrilić, 2013:171). Uspjeh djece s disgrafijom često je niži od očekivanog s obzirom na kronološku i mentalnu dob. Zaostajanje do dva školska razreda u vještini pisanja smatra se posljedicom specifične teškoće odnosno disgrafije. Specifičnost te teškoće čini ustrajnost i brojnost grešaka. Pogreške koje se javljaju kod disgrafičara mogu biti:

- na razini slova i slogova – izostavljanje, premještanje, dodavanje suvišnih slova ili slogova, zamjene i miješanja slova i slogova
- na razini riječi – rastavljeno pisanje dijelova iste riječi, sastavljeno pisanje nekoliko riječi, remećenje granica između riječi
- na razini rečenice – loša organizacija rečenice prostorno u bilježnici, teško rastavljanje rečenice na riječi (Zrilić, 2013)

Učenici s disgrafijom imaju redovito teškoće pri prisjećanju pisanja pojedinih slova, izostavljaju slova i slogove, preskaču riječi, zrcalno pišu slova, imaju nemogućnost držanja reda, čine inverziju slova u prostoru, teško rastavljaju rečenice na riječi i riječi na slova, imaju neuredan i često nečitljiv rukopis. Učitelj može prepoznati učenika disgrafičara kad primijeti da dijete ne stiče zapisati diktirani zadatak. Takva djeca nemaju razvijenu kinetičku i

dinamičku stranu pokreta te im je poremećen praksis prstiju. Mišićni osjet finih pokreta nužan za pravilno i čitko pisanje nije potpuno formiran. Glavni problem je što vizualno prostorne percepcije i orijentacija nisu formirane te se takav nedostatak manifestira u miješanju i deformiranju grafema što rezultira nemogućnošću usvajanja optičke slike pojedinih slova.

Važno je znati da je fonemski sluh kod djece s disgrafijom dovoljno razvijen da omogućuje ispravan izgovor, ali kod pisanja slušno razlikovanje mora biti na višem stupnju razvoja. Pismeni radovi ove djece stoga sadrže stabilne pogreške neispravnog odabira slova poput /b/ i /p/, /d/ i /t/, /s/ i /z/, /c/ i /z/, /s/ i /š/. Vještina pisanja teško dolazi do stupnja automatizacije.

Hudson navodi tri vrste disgrafije; specijalnu, motoričku i procesuiranu:

- *„Specijalna disgrafija:* Odnosi se na slabu vizualnu obradu i razumijevanje mjesta. To izaziva teškoće pri pisanju na linijama i pri držanju razmaka između slova. To također utječe na crtanje i bojanje. Prepisani rad kao i originalni rad mogu biti neuredni i nečitljivi.
- *Motorička disgrafija:* Tiče se slabe fine motoričke kontrole ruke i zglobnih mišića. To pisanje čini otežanim i napornim i općenito rezultira neurednim i nečitljivim rukopisom, čak i kada se radi o prepisivanju.
- *Procesuirana disgrafija* (ponekad nazivana disleksijska disgrafija): Odnosi se na teškoću vizualiziranja izgleda slova u riječi. Posljedica su pogrešno oblikovana slova i pogrešan redoslijed njihova pisanja. Originalno pisan rukopis je nečitljiv dok je prepisani rad prilično dobar“ (Hudson, 2018).

Ponekad učenik može imati kombinaciju različitih vrsta disgrafija, a ponekad samo jednu vrstu.

Zrilić (2013) navodi podjelu disgrafije prema Posokhovej koja različite oblike dijeli prema uzrocima, stupnju izraženosti te dominantnom sindromu. Prema uzrocima se dijeli na nasljednu, teškoće u pisanju čiji su uzroci nepovoljni čimbenici koji utječu na dijete u razvoju i kombinirani oblik koji je najčešći uzrok disgrafije, a to je kombinacija predispozicija s djelovanjem dva do tri vanjska nepovoljna čimbenika. Prema stupnju izraženosti razlikuje se laka, izražena i teška disgrafija. Prema dominantnom obliku se dijeli na fonološke, jezične, vizualne i motoričke disgrafije koje će biti objašnjene u nastavku teksta (Posokhova, 2000 prema Zrilić, 2013). Vrsta disgrafije i način rada s djetetom ustanovljuje se suradnjom psihologa, logopeda, liječnika, pedagoga, socijalnog radnika i učitelja. Takav stručni tim može napraviti veliku razliku u inkluziji djeteta s teškoćom i zato je nužno da je učitelj

kompetentan i informiran, poznaje uzrok teškoće i suradnjom sa stručnjacima prilagođava nastavne metode djetetu s teškoćama. Postoji nekoliko vrsta disgrafije koje je moguće razlikovati na temelju najčešće pojavljujućih grešaka kod disgrafičara:

- *Vizualna (optička) disgrafija*: čine ju „teškoće u analizi i sintezi vizualno-prostornih podataka i prostornog razlikovanja“. Vizualnu disgrafiju karakterizira izmijenjena vizualna percepcija i poremećena prostorna orijentacija. S ovim oblikom disgrafije susrećemo djecu koja imaju dobro razvijen jezik, no teškoće se javljaju kod određivanja i verbaliziranja prostorno-vremenskih odnosa. Može se primijetiti da često izostavljaju prijedloge poput ispred, između, iza, iznad. U nekim slučajevima loše stvaraju predodžbu o značenju pridjeva visok, nizak, dugačak, kratak, tanak, debeo. Kada prostorni odnosi i odnosi veličina nisu dovoljno jasno definirani u djetetovoj svijesti dolazi do otežanog uočavanja položaja i oblika slova. Vizualnu disgrafiju prepoznaje se ako dijete mijenja grafički slična slova (npr. m-n, u-n, d-b, b-p), ako neprecizno oblikuje slova tako da su teško prepoznatljiva čitatelju, ako ima teškoće u zapamćivanju oblika slova, ako izokreće slova odnosno piše zrcalno. Prostorna orijentacija vrlo je važna jer će djeca s vizualnom disgrafijom najčešće pisati prevelika ili premalena slova na papiru, u bilježnici ili na ploči, a često će i pogrešno odrediti mjesto za početak rečenice ili za naslov.
- *Auditivna (fonološka) disgrafija*: Fonološkoj disgrafiji pripadaju artikularno-akustična i fonemska disgrafija, a jezičnoj disgrafija jezične analize i disgramatična disgrafija. Prema stupnju izraženosti disgrafija se dijeli na laku, izraženu i agrafiju. Agrafija je potpuno neoblikovana funkcija grafičke simbolizacije. Najčešće je praćena aleksijom ili disleksijom (Posokhova, 2009 prema Berbić Kolar, Gligorić, Zečević, 2018:47, 48). Auditivna disgrafija posljedica je nedovoljno razvijenog fonemskog sluha ili nedovoljne auditivne memorije. Dijete griješi mijenjajući fonemski slična slova (npr. d-t, z-s, g-k, a-o, l-lj, n-nj), djelomično i nedovršeno piše neke riječi, neke riječi piše spojeno i često izostavlja interpunkcijske znakove. Učitelj će ovakve greške primijetiti kod pregledavanja pisanih diktata ili samostalnih pismenih izražavanja učenika.
- *Jezična disgrafija*: Pojavljuje se kod djece kojima je razvoj govora slab i jezični razvoj zaostaje. Ovaj oblik disgrafije može se prepoznati po siromašnom rječniku djeteta, narušenoj sintaksi, disgramatičnosti, slaboj uporabi pravopisnih pravila. U ovom slučaju unutarnji govor djeteta nije dovoljno dobro razvijen što se prenosi na pisanje

jer jezične strukture nisu dovoljno oblikovane. Pojavu jezične disgrafije učitelj će najčešće prepoznati pregledavajući samostalne pismene radove učenika.

- *Grafomotorička disgrafija:* Grafomotorička disgrafija česta je kod djece koji nemaju dovoljno razvijene i koordinirane grafomotorne pokrete ruke. Potezi pisanja odnosno motorička formula slova teško se automatizira i dovodi se u pitanje rukopis. Ovakve teškoće dolaze do izražaja u svim oblicima pismenog izražavanja djeteta jer se može primijetiti da dijete dopisuje dijelove slova, dodaje slovima elemente koji su suvišni, piše i prepisuje sporije nego ostala djeca i pisanje kao aktivnost ga brzo umara. Može se uočiti nervoza u rukopisu djeteta zbog isprekidanih i nefluentnih pokreta. Rukopis varira nagibom i veličinama slova te je neuredan i često nečitljiv. Zbog motorne diskoordinacije ruke pri pisanju dijete često ispada neuredno ili nedovoljno angažirano, pa učitelj treba prepoznati teškoću i pravilno postupati kako bi se djetetu olakšalo, na primjer, ako je moguće djecu s ovakvim teškoćama usmeno ispitivati, ne treba ih forsirati na pismene radove, no ipak treba stavljati naglasak na uvježbavanje motorike pisanja. U pismenim radovima djece s disgrafijom često su vidljive greške poput miješanja slova /a/ i /o/, /n/ i /m/, /d/ i /g/, /b/ i /l/, /h/ i /k/, /u/ i /v/. U trećem razredu osnovne škole brzina pisanja mora biti na većoj razini, no kod disgrafičnog djeteta zbog izostanka automatizacije naglo se pogoršava kvaliteta rukopisa i broj pogrešaka je često prevelik.
- *Disgrafija jezične analize i sinteze:* Najčešći je oblik disgrafije. To znači da dijete ima teškoće s rastavljanjem teksta na rečenice, rečenice na riječi, riječi na morfeme.
- *Disgramatična disgrafija:* Može se primijetiti na razini rečenice kada se događa pogreška kod promjena riječi po broju, rodu, padežu i glagolskom vremenu. (Posokhova, 2000 prema Zrilić, 2013)

Djeca koja imaju disgrafiju često imaju probleme i u matematici, no to ne znači nužno da imaju i diskalkuliju. Važno je razlikovati ove dvije teškoće i primijetiti da djeca s disgrafijom imaju teškoće u usvajanju motoričke formule znamenki i simbola. Često pišu znamenke naopako, mijenjaju znakove plus i minus. Da je uzrok disgrafija, a ne diskalkulija očito je zbog toga što je najčešće rezultat na kraju točan, a greške se događaju zbog pogrešno prepisanog zadatka ili pogrešnog potpisivanja znamenki kod dijeljenja i slično. Djeca s disgrafijom često čine inverziju višeznamenkastih brojeva pa tako na primjer broj 64 često zapisuju kao 46 i slično. U geometriji zbog loše motorike često imaju problem s pravilnim crtanjem i prikazivanjem geometrijskih likova i tijela.

5. DISKALKULIJA

Diskalkulija je specifična teškoća u učenju koju karakterizira poremećaj matematičkih sposobnosti koji je izražen pojavom teškoća kod savladavanja gradiva aritmetike i rješavanja matematičkih zadataka. Nalik je disleksiji, ali ju obilježavaju teškoće s brojevima. Termin dolazi od grčke riječi *dys* i latinske riječi *calculia* koje označavaju imenicu teškoća i glagol računati (Hudson, 2018). Ona nije povezana s inteligencijom, ali stvara teškoće pri računanju i aritmetici. Utječe na stjecanje matematičkih vještina (Department for Education and Skills, 2001 prema Hudson, 2018). Ilona Posokhova definira diskalkuliju: „Diskalkulija je djelomičan poremećaj u procesu usvajanja matematike, koji se može pojavljivati u svim ili određenim matematičkim područjima“ (Posokhova, 2007:127).

Drži se da je samo diskalkulija prisutna u 5% populacije, ali da veći postotak ljudi ima diskalkuliju zajedno s nekim drugim specifičnim teškoćama vezanim uz učenje (Butterworth, 2003 prema Hudson, 2018). Muter i Likierman je drže za čestu, ali slabo shvaćenu teškoću. Vrlo je važno rano ju prepoznati zbog matematičkih teškoća, ali i emocionalnog stanja roditelja i djece (Muter, Likierman, 2010). Prisutna je u oba spola, a drži se da se genetski nasljeđuje. Nije ju moguće izliječiti, ali uz prilagođeno učenje učenik uspijeva steći numeričke vještine, ali i suočiti se sa svojom teškoćom. Može se prepoznati kod inteligentnih učenika koji ostvaruju dobre pismene i usmene rezultate, a jako loše rezultate vezane uz brojeve i računanje (Hudson, 2018). Dijete može imati lake, umjerene ili teške teškoće u usvajanju matematičkog gradiva. Moguća je podjela uzroka teškoća pri usvajanju matematičkih pojmova u dvije skupine; unutarnje i vanjske. Unutarnji uzroci mogu biti neurološke disfunkcije, zaostajanja u kognitivnom razvoju, jezične teškoće i psihološka nespremnost, a vanjski neadekvatno podučavanje, stresne situacije i slično. Ilona Posokhova navodi izvještaje Richarda Ashcrofta koji je ustvrdio da u britanskoj specijalnoj školi koju pohađaju djeca s disleksijom čak njih 75% ima problema s matematikom. To je važno spomenuti jer i disleksija utječe na savladavanje matematike, ali treba ju razlikovati od diskalkulije. Posokhova to tumači ovako: „Teškoće u savladavanju matematike nastale zbog disleksije bitno se razlikuju od diskalkulije jer u djece s disleksijom primarno nije poremećeno mišljenje nužno za usvajanje matematičkih koncepata“ (Posokhova, 2007:79).

Učenike s diskalkulijom može se prepoznati ako učitelj kontinuirano prati individualno svakog učenika i primjećuje da neki od učenika često računaju na prste, miješaju brojeve sličnog izgleda te ih zamjenjuju. Učenici s diskalkulijom imaju problem s računanjem napamet kao i s pamćenjem matematičkih postupaka, učenjem tablice množenja, računanjem postotka, nesigurni su pri odgovaranju na matematička pitanja te ne posjeduju intuitivno razumijevanje brojeva i brojevnih obrazaca. Često ne razumiju zahtjev samog pitanja te su skloni paničariti i bojati se ako pitanje uključuje brojeve. Znaju pogrešno čitati matematičke simbole i riječi u pitanju te ih zbunjuju zagrade. Imaju probleme i s crtanjem linija, okruglih osi te grafikona. Loše interpretiraju grafikone te teško prate analogne i digitalne satove. To se odražava na njihovo dolaženje na vrijeme. Učenici pod pritiskom skloni su osjećaju straha te izbjegavanju matematike. Ponekad to vodi do anksioznosti te do „matematičke fobije“ (Hudson, 2018). Od druge djece (koja ostvaruju loše rezultate u matematici) razlikuju se po neobičnim i osobitim greškama. Posokhova navodi specifične pogreške:

- *„Parafrazične supstitucije:* Neispravno korištenje brojeva pri čitanju, pisanju, ali i pri uporabi kalkulatora na način da dijete zamjenjuje jedan broj s drugim brojem iako razumije pojam broja.
- *Perseveracija:* Perservacije se nazivaju i pogreškama zaglavljivanja. Naime, dijete „zaglavi“ u jednom koraku te ne može prijeći na sljedeći korak. Ono ponavlja isti broj ili određenu radnju nekoliko puta. Ako se dijete susreće u prvom zadatku s operacijom zbrajanja može i u svim ostalim zadacima provoditi ovu računsku operaciju iako znak + uopće nije prisutan.
- *Zrcalne pogreške:* Djetetovo zrcalno okretanje ili narušavanje znamenki te njihova redoslijeda u višeznamenkastim brojevima dovodi do pogrešnog rješavanja zadatka. Javlja se pri čitanju i pisanju brojeva.
- *Usporenost:* Za dijete s diskalkulijom je karakteristična usporenost. Ono daje ispravan odgovor na postavljeno pitanje, ali mu je za pronalazak odgovora potrebno puno više vremena nego njegovim vršnjacima. Iz tog razloga djeci s diskalkulijom ispitivanje znanja ne smije biti previše vremenski ograničeno.
- *Stavljanje brojeva u uzajamno neprikladan prostorni položaj:* Dijete s diskalkulijom može stavljati brojeve u neprikladan prostorni položaj što ga dovodi do krivog rezultata.

- *Vizualne pogreške*: Vizualne pogreške su pogrešno prepoznavanje simbola i relativnih položaja znamenki.
- *Proceduralne greške*: Odnose se na djetetovo izostavljanje krucijalnih koraka pri rješavanju matematičkog zadatka.
- *Slabo pamćenje i prepoznavanje niza brojeva*“ (Posokhova, 2007).

Zrilić (2013) navodi još neke od specifičnih pogrešaka koje su najčešće kod djece s diskalkulijom. Neke od njih su: zamjena brojeva, ponavljanje istog broja ili radnje više puta, zrcalno okretanje znamenki, usporeno rješavanje zadataka, nesposobnost gledanja na zadatak kao cjelinu već nepovezano uočavanje dijelova zadatka, ispuštanja u čitanju i pisanju brojeva i zadataka, pogrešna procjena veličine broja (na primjer broj 0.001 percipirat će kao veći od 0.1), teško imenovanje i razumijevanje matematičkih pojmova i koncepata, nemogućnost pretvaranja pismenog zadanog zadatka u matematičke simbole, teškoće u prepoznavanju i čitanju aritmetičkih znakova, nerazumijevanje matematičkih operacija, greške kod brojenja objekata, nemogućnosti svrstavanja objekata u skupove, iznimne teškoće u učenju i zapamćivanju tablice množenja, teškoće s geometrijskim crtanjem...

Posokhova navodi četiri tipa aritmetičkih teškoća koje dijete s diskalkulijom ima:

- *„Teškoće u logici*: Teškoće u logici su prisutne kada dijete ne mari za prostorne odnose te ne razumije sustav brojeva.
- *Teškoće u planiranju*: One su vidljive kada dijete ne razmišlja o zadatku prije nego što ga započne rješavati te kada ne provjerava rezultat. Naime, dijete bez promišljanja o postupku započinje s računanjem i dobiva rezultat koji uopće nije povezan sa zadatkom. Ono ne vidi cjelokupni zadatak već samo nepovezane dijelove. Ponekad ni provjera djetetu ništa ne znači jer provjeravajući svaki puta dobiva novi rezultat.
- *Perseveracije neodgovarajućih postupaka*
- *Nesposobnost obavljanja jednostavnih računskih operacija*“ (Posokhova, 2007).

Posokhova navodi i oblike diskalkulije:

- *Verbalna diskalkulija*: vezana je uz pogrešno razumijevanje i upotrebljavanje matematičkog leksika
- *Praktognostička diskalkulija*: vezana je uz pogrešno manipuliranje objektima.

- *Leksička diskalkulija*: obilježava poremećenu sposobnost čitanja simbola i kombinacija.
- *Grafička diskalkulija*: označava poremećenu sposobnost pisanja simbola i kombinacija.
- *Ideognostička diskalkulija*: označava poremećenu sposobnost razumijevanja pojmova te poremećeno računanje u sebi.
- *Operacijska diskalkulija*: tumači se kao poremećeno izvođenje matematičkih operacija

Kod kombinacije disleksije i diskalkulije moguće je uočiti probleme kod rješavanja zadataka riječima koji nastaju zbog nerazumijevanja pročitano g teksta. Dolazi do zamjene, dodavanja i izostavljanja brojki, do slabog poznavanja matematičkog rječnika, teškoća u razumijevanju zadataka riječima, teškoće u pamćenju nizova i učenju, pogrešno vizualno prepoznavanje simbola i znamenki. Česte su inverzije, zamjene, izostavljanja i dodavanja znamenki i simbola. Dijete ima problem s praćenjem, pamćenjem i automatizacijom radnji.

Diskalkulija se naziva djelomičnim poremećajem. Dijete napreduje, ali sporije od svojih vršnjaka dok s druge strane akalkulija označava potpuno odsustvo matematičkog mišljenja. Osobama s akalkulijom potpuno je otežano usvajanje matematičkog gradiva, skoro do granica nemogućeg. Većina osoba ju je stekla u odrasloj dobi kao posljedicu moždane lezije ili bolesti središnjeg živčanog sustava. Važno je objasniti i pojam razvojna diskalkulija. Riječ je o teškoćama koje se očituju pri upoznavanju djeteta s brojevima i računskim operacijama. Nastale su još u ranoj razvojnoj dobi to jest većina je nastala još prije djetetova rođenja. Na području definiranja i istraživanja razvojne diskalkulije važni su Ladislav Košč i Mahesh Sharma. Košč je bio slovački neuropsiholog koji je donio definicije različitih oblika razvojne diskalkulije. Zalužan je i za testove koji služe za dijagnosticiranje diskalkulije kod djece, a Sharma je usavršio dijagnostičke metode te se posvetio teorijskom dijelu (Posokhova, 2007). Košč je držao da je ovaj poremećaj neurološki to jest da proizlazi iz dijelova mozga koji nose odgovornost za povećanje matematičkih sposobnosti s dobi (Košč, 1972 prema Posokhova, 2007) Naravno, postoji i drugo stajalište, navodi Posokhova; određeni istraživači drže da se diskalkulija javlja zbog većeg korištenja desne polutke mozga što znači da ne razmišljaju nužno logičko-analitički već su češće kreativni i izražajni. To stajalište ju ne promatra kao poremećaj već kao specifičnost u radu mozga. U svakom slučaju važno je znati prepoznati diskalkuliju i učenika koji ima ponavljajuće greške u matematici kako bi se

promjenom i prilagodbom metoda poučavanja i ispitivanja znanja učenicima olakšalo usvajanje gradiva.

Učenike s diskalkulijom krase određene pozitivne osobine. Tako ih odlikuje umjetnička priroda, intuitivnost, empatičnost i snalažljivost. Često imaju dobru verbalnu sposobnost i sposobnost pamćenja jezičnih informacija. Učeniku s diskalkulijom potrebno je pokazati razumijevanje za njegove teškoće i podršku kako se ne bi osjećao manje inteligentnim ili lijenim. Valja izbjegavati duge i nejasne upute te iznenadna pitanja koja se tiču brojki. Potrebno im je dati više vremena i objašnjenja. Važno je dopustiti im da se koriste računanjem uz pomoć prstiju te kalkulatora (Hudson, 2018). Roditelji trebaju ublažavati djetetovu odbojnost i strah od matematike na način da ih ne osuđuju, ne kritiziraju i ne obeshrabruju strogošću, vikanjem ili kažnjavanjem zbog loših ocjena. Važno je s djetetom obaviti razgovor te mu objasniti da će se susretati s matematikom svakodnevno kroz život bilo to u slobodno vrijeme ili na radnom mjestu. Matematiku treba predstaviti kao dio svijeta u kojem živimo i zadatke treba inovativno predstaviti na način na koji su djetetu lakši za razumijevanje.

Kompetencija u rješavanju matematičkih problema neophodna je za nastavak školovanja nakon osnovne škole i praksa učenja napamet ili ponavljanje istog tipa zadataka loš je način za razvitak matematičkog mišljenja. Istraživanjem i zaključivanjem dijete razvija samopouzdanje te je moguće djetetu s diskalkulijom prilagoditi zadatke na način gdje će istraživati i promišljati o matematičkim konceptima pomoću primjera iz stvarnog života. Školski program pa tako i pristup učitelja djetetu mora biti usmjeren na rješavanje životnih problema. Učitelj na nastavi, a roditelj u radu s djetetom kod kuće mogu značajno utjecati na djetetov stav prema matematici i njegovu želju za boljim snalaženjem te napretkom u tom predmetu. Matematičke strategije moraju biti jasno, precizno i sporo podučavane, a matematička terminologija treba biti često ponavljana, rastavljena na manje cjeline i pojednostavljena koliko je moguće. Strpljenje je ključ kod pristupa djetetu s bilo kojom od specifičnih teškoća u učenju, pa zato treba biti spreman uložiti vrijeme i trud te dati djetetu duže vremensko razdoblje za rad na usvajanju nekih tema i sistematski provjeravati djetetovo razumijevanje. Kod motivacije mogu se koristiti slikovni sadržaji kao dodatak zadatku te će bilo kakve poveznice s poznatim sadržajima poput sporta ili filma koji dijete voli vjerojatno pobuditi želju za rješavanjem zadatka. Poželjno je smanjiti broj zadataka koji se postavljaju pred dijete s diskalkulijom i zadati zadatke redosljedom od lakših prema težima pa na kraju

opet lakši. Roditelj treba ohrabrivati dijete i pokazati da je otvoren za pitanja i bilo kakav tip komunikacije u vezi teškoća. Pomaganje sa zadaćom ili vježbanje matematike može biti vrijeme obiteljskog zbližavanja i druženja, a ne samo obavljanje obaveze koja budi negativne emocije, nesigurnosti i strahove.

6. ULOGA UČITELJA U OBRAZOVANJU DJECE SA SPECIFIČNIM TEŠKOĆAMA U UČENJU

Poremećaji disleksija i disgrafija nisu rijetkost među učenicima u Republici Hrvatskoj stoga im je nužno posvetiti više pažnje u nastavi. U Hrvatskoj stupanj svjesnosti o disleksiji, disgrafiji i diskalkuliji nužno je povisiti. Društvo nije dovoljno informirano o specifičnim teškoćama u učenju i broju ljudi koji ih ima te na koji način one utječu na akademski, ali i privatni razvoj osobe. Zanemarivanje ovih teškoća često se događa tijekom školovanja i u tom slučaju takve teškoće postaju problem i mogu ostaviti negativne posljedice na osobu kroz cijeli život. (Berbić Kolar, Zečević, 2008). U slučaju kada se specifične teškoće u učenju prepoznaju i ako se primijene prigodne metode kod poučavanja takve djece, oni mogu pokazati često i nadprosječne rezultate ili talente u nekim područjima. Važno je osvijestiti u društvu da specifične teškoće nisu prepreka na putu do znanja, a put do toga je educiranje učitelja i roditelja djece osnovnoškolske dobi. Naime, simptomi disleksije mogli bi se uočiti još u predškolskoj dobi, ali se to ne događa često. Roditelji i odgajatelji i dalje nisu dovoljno educirani o temi, a predškolske ustanove imaju nedovoljan broj logopeda, no u slučaju sumnje na specifične teškoće u učenju, predškolska ustanova je dužna informaciju proslijediti komisiji koja će izvršiti pregled prilikom upisa djeteta u osnovnu školu. Ukoliko predškolska ustanova ne primijeti moguću pojavu specifičnih teškoća u učenju, postoji velika mogućnost da ni komisija prilikom upisa u prvi razred neće zamijetiti teškoće što se najčešće događa iz razloga što logoped nije obavezan član komisije. U slučajevima kada komisija ipak uoči teškoću, dužna je obavijestiti roditelje i uputiti dijete logopedu (Pavlič-Cottiero, 2007). Postoje upitnici pomoću kojih bi logopedi mogli otkriti disleksiju još prije djetetova polaska u školu. Upitnici ispituju glasove u govoru, ponavljanje riječi te uz pomoć igara sa slovima proučavaju ima li dijete od pet godina simptome disleksije (Muter, Likierman, 2010). Idealno bi bilo kada bi logopedi u predškolskim ustanovama provodeći ovakve testove odredili djecu koja čine rizičnu skupinu za pojavu disleksije. Tada bi predškolski logopedi svojim radom

mogli pomoći djeci da se pripreme za usvajanje vještina, ali i na vrijeme obavijestili roditelje i učitelje o mogućem razvijanju teškoće (Galić-Jušić, 2007).

Berbić Kolar, Gligorić i Zečević navode uzroke lošeg prepoznavanja učenika s disleksijom: „Prema statistikama o broju disleksičara u populaciji jasno je da ih je u stvarnosti jako malo detektirano. Zasigurno je jedan od razloga tomu nedovoljna upućenost javnosti, odnosno roditelja te strah od nepoznatoga i izbjegavanje suočavanja s otkrivenim problemom. S druge strane je svakako i jedan od većih razloga nedovoljna educiranost nastavničkog i učiteljskog kadra“ (Berbić Kolar, Gligorić, Zečević, 2018). Pavlić-Cottiero također ističe kako učitelji nisu dovoljno educirani o specifičnim teškoćama u učenju. Današnji školski programi, kao i nastavni materijal, nisu prilagođeni toj djeci jer se učenje bazira na čitanju teksta, a znanje provjerava pisanim testovima (Pavlić-Cottiero, 2007). Ovakvo stanje u obrazovnom sustavu poziva na promjene te pokazuje kako je prvi i glavni korak educiranost učitelja o specifičnim teškoćama u učenju i kompetentnost učitelja pri podučavanju učenika s teškoćama. Naime, učitelj svoje kompetencije ne stječe samo kroz obrazovanje na fakultetu, već cjeloživotnim učenjem stječe nova znanja i vještine te se kontinuirano informira o novim, inovativnijim i kreativnijim nastavnim metodama.

Kompetentnost učitelja čine znanja, sposobnosti, vrijednosti i motivacija koje su na funkcionalnoj razini. Učitelj mora biti svjestan složenosti i značaja svoje profesije za društvo. Kako se društvo razvija i mijenja, učitelj mora biti spreman razvijati se i mijenjati stjecanjem i usavršavanjem novih kompetencija (Jurčić, 2014). Kompetencije je potrebno razvijati i nadograđivati u smislu teorijskog znanja, ali i razumijevanja i praktične primjene tog znanja. Pedagoška kompetentnost definira se kao kvalitetna izobrazbenost i osposobljenost koja se stječe pedagoškom izobrazbom i kontinuiranim stručnim usavršavanjem. (Mijatović, 2000). Učitelj ima dužnost biti kompetentan stručnjak koji se kontinuirano stručno usavršava i motiviran je na cjeloživotno učenje i djelovanje u suradnji s drugim učiteljima, roditeljima djece, pedagogima, logopedima, defektolozima i drugim stručnjacima. Učitelj mora biti sposoban identificirati učenika sa specifičnim teškoćama u učenju, birati adekvatne didaktičko-metodičke pristupe radu, a uz to brinuti o razrednom ozračju. Kompetentan učitelj mora biti svjestan sposobnosti, ali i ograničenja pojedinih učenika te njihovih prednosti. Vrlo je važno prednosti kontinuirano isticati, a ograničenja ne naglašavati niti kažnjavati. Kako bi se nastavni proces odvijao neometano, učitelj je dužan pripremiti izdvojene sadržaje koje

učenik može svladati, a obogatiti one koji su primjereni za učenika sa specifičnim teškoćama u učenju.

Svaki učitelj mora znati prepoznati disleksiju i ostale teškoće te prilagođavati nastavni proces djeci sa specifičnim teškoćama u učenju kad je to potrebno. Iznimno je važno educirati nastavno osoblje o pružanju adekvatne pomoći i podrške te kako individualizirati pristup učenicima s jezičnim teškoćama (Berbić Kolar, Gligorić, Zečević, 2018:78). Ako disleksično dijete teško savladava školski program ima pravo na posebne oblike odgoja i obrazovanja (Pavlič-Cottiero, 2007). Na učitelju je velika odgovornost da sudjeluje ne samo u obrazovanju nego i emocionalnom i socijalnom životu učenika. Naime, kroz odgojno-obrazovni proces učitelj mora poticati učenika s teškoćama, a ne ga kažnjavati zbog neuspjeha. Velika je mogućnost da će dijete sa specifičnom teškoćom u učenju povezati negativne emocije koje proizlaze iz njegovog osjećaja nekompetentnosti da uči istim ritmom kao i ostali učenici sa cjelokupnim školovanjem i pojam škole podsjećati će ga više na negativna nego pozitivna iskustva. Učitelj treba prepoznati da učenik koji ima specifične teškoće u učenju zahtijeva drugačiji pristup i način učenja. Nakon što uoči teškoće kod djeteta treba prilagoditi metode i materijale poučavanja, prilagoditi vremenski raspored rada, stupiti u kontakt s roditeljima i pokušati ostvariti što bolju suradnju te uputiti roditelje da potraže pomoć stručnjaka logopeda. U tijeku nastave djetetu će olakšati prilagodbu radu i sam rad prvenstveno na način da pokaže empatiju i razumijevanje za teškoće i zato treba biti kritičan, ali oprezan i taktičan, hrabriti učenika i hvaliti ga te isticati dobra postignuća i uloženi trud. Kompetentan, strpljiv, uporan, i dosljedan učitelj ključ je uspjeha svakog djeteta, a pogotovo djeteta koje je suočeno s preprekama u učenju kao što su specifične teškoće (Zrilić, 2013).

Kod pripreme za nastavni proces učitelj može izdvojiti vrijeme i napraviti individualizirani plan za učenika s teškoćama nakon što utvrdi njegovu razinu znanja i usvojenosti vještina. Povremeno je preporučljivo pripremiti lakše i kraće zadatke koje može uspješno riješiti što će djetetu dići samopouzdanje i potaknuti pozitivne emocije. Ne smije se zanemariti ni važnost neverbalne komunikacije poput kontakta očima, kimanja glavom i sličnog. Kod ispitivanja znanja učenika s teškoćama važno je dopustiti djetetu provjeru znanja na način koji mu više odgovara. Poželjan je i dopunski rad na sadržajima u kojima su teškoće najviše izražene, a tako i provjeravati razinu usvojenosti znanja i vještina kako bi dijete vidjelo kako napreduje što će, u najboljem slučaju, djelovati motivirajuće. Učitelj može modificirati zadaće učeniku s disgrafijom reduciranjem utjecaja pisanja na pokazivanje

znanja, prilagoditi zahtjeve za brzinom izvođenja pisanog rada, modificirati volumen pisanog rada, dopustiti uporabu dogovorenih skraćenica, podijeliti zadatke u kraće faze, dopustiti uporabu lakšeg pisma i pomoćnih sredstava pisanja. Djetetu s disleksijom može se olakšati čitanje promjenom fonta i veličine slova dok čita tekst, no i u tom slučaju ne bi ga se trebalo prisiljavati na čitanje na glas ako se tako ne osjeća ugodno. Treba djetetu dozvoliti da čita vremenski dulje od ostale djece te ga ne prozivati i provjeravati zbog toga, a djetetu s diskalulijom ne treba postavljati usmeno matematičke zadatke ili ga prozivati da rješava zadatke na ploči ispred cijelog razreda zbog toga što takvo dovođenje djeteta u stresne situacije izaziva snažnu anksioznost i stvara nepotrebnii pritisak koji ne dovodi do napretka nego do pogoršanja fobija i odbojnosti prema tom predmetu.

Učitelj ima važnu zadaću stvaranja poticajnog ozračja u razredu koje utječe na dijete pozitivno i ohrabrujuće. Treba pohvaliti i nagraditi učenika za najmanji napredak i uloženi trud. Preporuča se u početku uratke ne ocjenjivati i tolerirati neuredan rukopis ili nepotpuno prepisane rečenice. Teškoće se mogu odraziti na cjelokupno ponašanje učenika te se tako djeca pogrešno okarakteriziraju kao lijena, neodgovorna i nezainteresirana stoga je učitelj dužan izbjegavati ove karakterizacije. Stavljanjem takve negativne "etikete" na učenika učitelj negativno utječe na razvoj djetetove osobnosti. Naime, ako učitelj često djetetu govori kako je lijeno i neodgovorno, ono će se u nekim slučajevima početi tako i samo definirati i osjećati pa će svoje teškoće pripisati svojoj lijenoj i neodgovornoj osobnosti, a ne specifičnoj teškoći u učenju. Negativne strane toga su mnoge, no ona najvažnija je što se tako mijenja fokus problema, problem se usmjerava na to kakvo je dijete, a ne kako se djetetu može pomoći da usprkos teškoćama u učenju napreduje i ostvaruje školski uspjeh. Učitelji često pogrešno etiketiraju učenika s teškoćom kao nezainteresiranog, pokušavaju ga motivirati i prisilno potaknuti na rad što djeluje iznimno demotivirajuće na dijete jer se formiraju fobije. Na primjer, ako se dijete nikad ne javlja tijekom nastave da bi čitalo na glas, učitelj bi mogao to pogrešno protumačiti kao da je dijete lijeno i nezainteresirano, a zapravo se dijete boji i anksiozno je jer shvaća da čita lošije od ostale djece u razredu koja ga iz takvih razloga inače ismijavaju i vrijeđaju. U tom slučaju, prozivanje tog djeteta i prisiljavanje na glasno čitanje predstavlja traumatično iskustvo te takvo iskustvo dijete počinje povezivati općenito s iskustvom čitanja i stvara se odbojnost. Nakon što je dijete stvorilo odbojnost prema čitanju, teško je vratiti mu interes i motivirati ga na takvu aktivnost, no moguće je uz pravilan pristup i otvorenu komunikaciju.

Kod učenika sa specifičnim teškoćama u učenju česte su teškoće ne samo u savladavanju nastavnih sadržaja već i u socioemotivnoj prilagodbi gdje učitelj može značajno pomoći djetetu. Kako pogrešan pristup takvim učenicima ne bi ostavljao negativan trag na njihovom samopouzdanju i školskom uspjehu učitelj treba biti kompetentan, obrazovan i emocionalno uključen u odgojno-obrazovni proces koji provodi. Tada se situacije gdje učitelj pogrešno okarakterizira učenika s teškoćom uvelike smanjuju, a ozračje u razredu mnogo je ugodnije za sve učenike. Informiranost i obrazovanost o specifičnim teškoćama u učenju, kao i o drugim teškoćama, sindromima i poremećajima put je do učionice u kojoj učitelj prati individualno svakog učenika, ali nikoga ne izdvaja iz mase djece s različitim osobnostima, sposobnostima, talentima, teškoćama, specifičnim teškoćama, poremećajima, nadarenostima, obiteljskim pričama, emocijama i iskustvima.

7. ULOGA RODITELJA U OBRAZOVANJU DJETETA SA SPECIFIČNIM TEŠKOĆAMA U UČENJU

Obitelj je osobita zajednica čiju funkciju ne može nadomjestiti odgojno-obrazovna ustanova. Ona ima najveću odgojnu funkciju te je važna za razvitak djetetove osobnosti (Maleš, 1993). Roditelji imaju zadaću odabrati i prepoznati stručnjake koji će im na najbolji način pomoći u odgoju djeteta. S druge strane, odgajatelji i učitelji imaju, uz onu obrazovnu, zadaću nadopuniti djetetov odgoj. Škola je najstarija odgojno-obrazovna ustanova koja se cijelo vrijeme mijenjala i prilagođavala društvu (Maleš, 1993). Ona je mjesto gdje se učitelji ne susreću samo s djecom već i njihovim roditeljima. Ne utječe samo na razvoj djeteta već i njegovih roditelja kako bi oni ostvarili što kvalitetniji odnos sa svojim djetetom i pružili mu što bolji odgoj. Naravno, nužno je da roditelj pristane na suradnju te da ostvari partnerski odnos sa školom. Roditelji djece sa specifičnim teškoćama u učenju često prolaze kroz mukotrpne procese perioda zbunjenosti i neznanja prije nego što se dijagnoza postavi jer ne znaju što očekivati. Situacije gdje roditelji nisu informirani o teškoćama dovode do odbijanja priznanja da njihovo dijete ima problem i ne dopuštaju odlaske djeteta logopedu jer shvaćaju to kao nepotrebno i očekuju od djeteta da će samostalno nadići teškoće, a nerijetko i krive učitelja za djetetov neuspjeh. U ovakvim slučajevima teško je ostvariti suradnju, ali razgovorom, edukacijom i informiranjem može se postići suradnja, doći do razumijevanja i uputiti dijete logopedu. Na nastavi učitelj može prilagoditi metode poučavanja i ispitivanja

znanja, a kod kuće se roditelj može s više razumijevanja i strpljenja angažirati oko učenja i pomaganja kod obavljanja školskih obaveza svog djeteta.

Česte greške koje autoritarni roditelji čine su kažnjavanja djece za svaki neuspjeh, što djeluje dodatno zastrašujuće i demotivirajuće na djecu te se stvaraju fobije i odbojnost prema školi. S druge strane, oni popustljivi roditelji često snižavaju kriterije kada vide da dijete zaostaje u nekom predmetu i često od djece traže manje nego što su njihove mogućnosti. U oba slučaja važno je intervenirati i razgovorom s roditeljima pomoći im da shvate na koji način mogu kvalitetno sudjelovati u djetetovom obrazovanju. Najbitnije je roditelje uputiti na razgovor s logopedom, koji će im pobliže reći o kojoj se teškoći radi i kako pomoći djetetu. Roditeljima treba ukazati na neke važne postupke u radu s djecom koja imaju specifične teškoće: učiti zajedno s djetetom, ali na način da mu gradivo prepričaju kao priču koja će ga moći zainteresirati kao igra ili zabava, ohrabrivati dijete i ne dolaziti u sukob s učiteljima već graditi partnerski odnos i suradnju.

7.1. Suradnja roditelja i učitelja

Suradnja roditelja i učitelja omogućava djetetu usvajanje znanja, vještina, razvijanje sposobnosti i potencijala (Dekanić, 2017). Roditelji moraju jako dobro poznavati rad odgojno-obrazovne ustanove jer na taj način mogu poticati djecu na učenje te ih u tom procesu voditi. Maleš ističe kako se međusobnim potpomaganjem škole i obitelji ostvaruju ključni odgojno-obrazovni rezultati. Suvremena škola mora poticati i organizirati suradnju. Treba raditi na poboljšanju uvjeta kako bi ostvarila što uspješniju komunikaciju s roditeljima te ostvarila suradnju u kojoj će roditelji što više sudjelovati u radu odgojno-obrazovne ustanove (Maleš, 1993). Učitelj mora promovirati partnerstvo s roditeljima te im omogućiti uključivanje u rad kroz određene projekte i aktivnosti. Mora uključiti roditelje i u donošenje odluka koje se tiču razvoja, učenja te društvenog života njihova djeteta. Dužan je i donositi obavijesti o zahtjevima kurikulumu kako bi omogućio roditeljima da zajedno s njime pomažu djetetu u učenju i razvoju.

Dubravka Maleš navodi podjelu prema Cunninghamu i Davisu na tri modela mogućih odnosa između roditelja i učitelja:

- *Model stručnjaka*- gdje učitelj preuzima nadzor i donosi sve odluke, pridajući malo ili ništa važnosti roditeljskim stajalištima i osjećajima, ovaj pristup teži njegovanju ovisnosti roditelja i povećavanju raskoraka između profesionalaca i njih.
- *Model premještanja* - gdje učitelj prihvaća roditelja kao izvor informacija i čak ga pokušava obrazovati za pristup djetetu, ali zadržava nadzor nad donošenjem odluka.
- *Model korisnika*- u kojem učitelj prihvaća roditeljsko pravo na izbor i odlučivanje o odgoju vlastitog djeteta.

Temelji odnosa roditelja i učitelja su u međusobnom poštovanju i ravnoteži s obzirom na moć odlučivanja“ (Cunningham, Davis, 1985 prema Maleš 1996:84, 85). Naravno, model korisnika je model odnosa prema kojem učitelj treba težiti kako bi ostvario suradnju, partnerstvo sa roditeljima. Škola kao odgojno-obrazovna ustanova mora uvažavati roditelje, ali nužno je i da roditelji uvažavaju i poštuju rad škole i njenog nastavnog osoblja. Iako riječ partnerstvo podrazumijeva poslovni odnos – odnos između roditelja i učitelja mora obuhvaćati više od poslovne suradnje. Potrebno je uključiti razumijevanje, poštovanje, dogovor, razmjenu informacija, ali i osjećaja (Maleš, 1996).

Kako bi roditelji i učitelj ostvarili kvalitetnu komunikaciju i shvatili potrebe djeteta važno je i dijete uključiti u razgovor i donošenje odluka. Učitelj svakog učenika treba promatrati i pratiti, te individualnim pristupom uvidjeti moguće poteškoće ili probleme na koje dijete nailazi u praćenju nastave ili izvršavanju zadataka. Takve poteškoće i problemi direktno narušavaju djetetov školski uspjeh, a često i stvaraju prepreke u prirodnoj socijalizaciji djeteta u svakodnevnim međuljudskim odnosima. Od velike je važnosti kompetencija učitelja da definira problem ili teškoću te o svemu informira roditelje. Važno je shvatiti da specifične teškoće u učenju ne možemo izliječiti te da one neće potpuno nestati, ali pravilnim pristupom i radom s djetetom može se ostvariti velik napredak.

Ukazujući na važnost suradnje roditelja i škole, Epstein (2001) uvodi sintagme *"škola kao obitelj"* i *"obitelj kao škola"*, naglašavajući njihovu međusobnu funkcionalnu povezanost (Epstein, J. L. (2001). Pravovremena i adekvatna pomoć pruža djetetu priliku za razvijanjem vještina potrebnih za uspješan i produktivan život (Hoover-Dempsey i Sandler, 1997). Uzevši u obzir odgojno-obrazovni proces od učitelja se očekuje da uglavnom samostalno vodi učenika, no suvremena školska pedagogija i istraživanja ističu važnost participacije roditelja u obrazovnom aspektu procesa. Učenik će postizati bolji uspjeh u školi ukoliko s njime rade i roditelji, a kod izostanka roditeljske pomoći, rezultati rada učitelja su

tek prosječni (Rosić i Zloković, 2003). Adekvatna interakcija roditelja s učiteljem podrazumijeva ravnopravnu suradnju kroz otvorenu komunikaciju. Roditeljska participacija u obrazovanju djeteta značajno utječe na dijete kada se postigne suradnja i obostrana, ravnopravna komunikacija roditelja i učitelja. Neke od vidljivih prednosti mogu biti bolje ocjene, redovitiji odlazak u školu, manje nezadovoljstvo djeteta kod izvršavanja školskih obaveza, češće i kvalitetnije napisana zadaća i veća motiviranost djeteta za samopoboljšanje. (Hoover-Dempsey i Sandler, 1997. prema Walker i sur., 2004).

"Izravna korist za odrasle sudionike djetetova odgoja i obrazovanja je u stvaranju prilika za rano detektiranje eventualnih odstupanja od očekivanog u ponašanju i/ ili razvoju djeteta" (Ljubetić, 2014:92).

Osim tih prednosti koje su već dovoljna motivacija svakom roditelju koji želi da njegovo dijete bude uspješno u svemu u životu pa tako i u školovanju postoje i mnoge druge. Roditelj pomažući svojem djetetu s čitanjem, učenjem, pisanjem zadaće ili u izradi nekog školskog projekta i istraživanja provodi kvalitetno vrijeme sa svojim djetetom. Svaka od tih aktivnosti iziskuje trud i uloženo vrijeme roditelja koje će dijete zasigurno cijeliti i pamtiti. Zajedničke aktivnosti bile one igra, gledanje televizije ili neka sportska aktivnost produbljuju i pridodaju kvaliteti odnosa roditelja i djeteta, pa tako ako školske aktivnosti također postanu zajednička aktivnost za roditelja i dijete to im daje prilike da se upoznaju i komuniciraju na novoj razini. Roditelj na sebe preuzima titulu mentora i pomagača, ali prepušta djetetu da što samostalnije rješava zadatke, potiče kritičko razmišljanje i usmjerenost ka rješavanju problema, no u trenutku kada dijete dođe do prepreke roditelj može uvidjeti razlog zbog kojeg je djetetu baš na tom mjestu otežano samostalno izvođenje zadatka i dolazak do rješenja. Ukoliko roditelj primjeti da dijete često ima teškoće u nekom aspektu učenja, čitanja ili računanja može mu pomoći takve teškoće riješiti ili ublažiti, no najvažnije je shvatiti o kakvoj se teškoći radi.

Problem koji utječe na odnos između roditelja i škole je nedostatak vremena za pravu, dvosmjernu komunikaciju koja izostane čak i kada se pojave problemi u školi. Nedovoljna komunikacija negativno utječe na povjerenje između roditelja i učitelja te na njihov partnerski odnos. Važno je za istaknuti kako se prijašnja negativna iskustva u suradnji roditelja i učitelja loše odražavaju na djetetov uspjeh (Škutor, 2016). Djetetov uspjeh je važan razlog za njegovanje i čuvanje partnerskog odnosa. Dobra suradnja pozitivno ne utječe samo

na djetetov školski uspjeh te na njegovoj društveni i emocionalni razvoj (Eccles, Harold, 1993 prema Škutor, 2016). Svaka škola mora biti osjetljiva na potrebe roditelja, a posebno na potrebe roditelja s manje uspješnom djecom (Coleman, 1987 prema Škutor, 2016).

7.2 Roditelji djece sa specifičnim teškoćama u učenju

Teškoće u učenju ponekad mogu biti nevidljive roditeljima i kada im se ukaže na njihovo postojanje zbog nedovoljne informiranosti negiraju ili zanemaruju dijagnoze. Razlog tome je što je za mnoge roditelje otkriće da njihovo dijete ima teškoće u učenju bolno i zbunjujuće. Mnogi roditelji ne znaju što očekivati kod djeteta, što predstavlja poremećaj, a što teškoću. Mnogi se nakon otkrića da njihovo dijete ima teškoću u učenju susreću osjećajima žalosti, bijesa, krivice (Kubler-Ros, 1980 prema Smith, 2002).

Istraživanje koje su provele Vrkić Dimić, Blaži Pestić pokazalo je da roditelji djece s teškoćama u učenju više pomažu svojoj djeci oko domaćih zadaća, kako smatraju da njihova uključenost znatno utječe na djetetov uspjeh. One drže da su rezultati njihova istraživanja pokazatelj problema: „Pojedini problemi odgojno-obrazovne prakse koji su ovim istraživanjem izašli na vidjelo (posebice kad je riječ o uključivanju djece s teškoćama u učenju u njima neprimjerene odgojno-obrazovne programe, a time i povećanju vremena provedenog s djecom u pomoći pri izradi domaće zadaće) indiciraju nedovoljno kvalitetnu, ali i nedostatno redovitu suradnju s roditeljima, posebno kad je riječ o roditeljima djece s teškoćama u učenju, a za koju nisu uvijek odgovorni isključivo djelatnici škole“ (Vrkić Dimić, Zukerman, Blaži Pestić 2017:65, 66).

Rana dijagnoza sprječava veliki zaostatak djeteta sa usvajanjem znanja (Muter, Likierman, 2010). Treba zatražiti mišljenja logopeda ili nekog drugog školskog stručnjaka koji će dijete uputiti na ispitivanje. Disleksija se ispituje timski, a ako dijete dobije dijagnozu šalje se na terapiju logopedu. On s djetetom provodi vježbe te daje stručne savjete roditeljima i učiteljima (Pavlić-Cottiero, 2007). Ada Pavlić-Cottiero ističe kako je ključno da se roditelji, kad zamijete problem, pobrinu da logoped i ostali stručnjaci izvrše pregled i dijagnozu djeteta kako bi mu odredili terapiju. Roditelj djeteta s disleksijom mora dati podršku logopedu i njegovu radu s djetetom, ostvariti komunikaciju s njim kako bi prihvaćao njegove savjete i upute za rad. Roditelj mora iskazati spremnost raditi raditi sa svojim djetetom. Naravno,

prije samog rada on se treba educirati te usvojiti ključne informacije u svrhu razumijevanja djetetovih teškoća. Roditelj ima zadaću svakodnevno pomoći djetetu u savladavanju školskog gradiva te mu pružiti psihološku podršku.

Cijela obitelj je dužna djetetu pružiti pozitivne emocije. Djetetova okolina mora prepoznati i razumjeti disleksiju kako bi dijete imalo povoljne uvjete za razvoj. Roditelji djece sa specifičnim teškoćama u učenju imaju još jednu dužnost, a to je osvijestiti svoju okolinu. Upoznati ih s disleksijom te im objasniti potrebe djeteta te s njegovim teškoćama. Cottiero preporuča roditeljima da upoznaju ljude koji također imaju djecu s disleksijom kako bi razmijenili iskustva. Ona ističe kako samo roditelji koji imaju znanje o disleksiji, disgrafiji i diskalkuliji mogu pružiti pomoć svom djetetu. Oni koji nisu educirani svom djetetu mogu pogrešnim pristupom pogoršati već prisutne frustracije (Pavlič-Cottiero, 2007).

8. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

U sklopu ovog diplomskog rada provedeno je istraživanje. U ovom poglavlju navest će se cilj istraživanja, opisati uzorak ispitanika i korištene metode u provedbi i analizi istraživanja.

8.1. Cilj istraživanja

Glavni cilj ovog istraživanja bio je ispitati roditelje djece sa specifičnim teškoćama u učenju koliko su i na koji način uključeni u obrazovanje svoje djece. Osim tog osnovnog cilja, ispitalo se o problemima s kojima se susreću u participaciji odnosno pomaganju djeci u učenju i obavljanju školskih obaveza, ispitalo se na konkretnim primjerima u kojoj su mjeri zadovoljni ili nezadovoljni nastavnim metodama koje učitelj/ica koristi te koliki značaj imaju posjeti logopedu. Još neki od ciljeva bili su otkriti konkretne načine i metode koje roditelji koriste da bi prilagodili i približili gradivo djetetu s jednom ili više specifičnih teškoća, a također navesti i savjete roditelja učiteljima, djeci sa specifičnim teškoćama u učenju i drugim roditeljima djece sa specifičnim teškoćama u učenju.

8.2. Hipoteze

Na temelju proučene literature, obrađene teorijske podloge istraživanja, promatranja situacije u obrazovnom sustavu i načina na koji se tretiraju djeca sa specifičnim teškoćama u učenju (od strane obrazovnog sustava i od strane obitelji) postavljene su sljedeće glavne hipoteze:

- Roditelji djece sa specifičnim teškoćama u učenju u najviše slučajeva sudjeluju više od 2 sata dnevno u obavljanju školskih obaveza sa svojom djecom kako bi im olakšali snalaženje u pisanju zadaće i učenju.
- Većina učenika s disleksijom, disgrafijom i/ili diskalulijom posjećuje logopeda.
- Veliki broj roditelja nije dovoljno informiran i upućen u metode rada s djecom sa specifičnim teškoćama te žele naučiti više kako bi bili kompetentniji u participaciji u ublažavanju posljedica specifičnih teškoća u učenju kod svoje djece.
- Roditelji djece sa specifičnim teškoćama u učenju primjećuju lošiji uspjeh i smanjeni interes svoje djece u određenim školskim predmetima (u slučaju disleksije i disgrafije u nastavnom predmetu Hrvatski jezik, a u slučaju diskalkulije nastavni predmet Matematika).
- Roditelji su u velikom postotku nezadovoljni pristupom učitelja/ice njihovom djetetu zbog nedovoljnog truda uloženog u prilagođavanje nastavnih sadržaja i metoda učenicima sa specifičnim teškoćama u učenju.

8.3. Metode istraživanja

U ovom istraživanju za prikupljanje podataka korištena je kvalitativna metoda istraživanja i analize podataka. U svrhu prikupljanja podataka provedena je anonimna online anketa (Prilog 1). Anketa korištena u ovom istraživanju bazirana je na četiri vrste pitanja; dihotomnim, politomnim, ordinalnim i otvorenim. Prvi dio ankete dihotomnog je oblika i sadržavao je općenita pitanja koja se tiču djece ispitanika (koji razred pohađa njihovo dijete te koju specifičnu teškoću u učenju ima).

Slijedila su pitanja politomnog oblika, odnosno pitanja s višestrukim izborom gdje su roditelji odgovarali označavajući jedan ili više odgovora koji su istiniti za njih i njihovo dijete.

Treći dio upitnika bio je ordinalnog tipa i sastojao se od Likertove skale procjene gdje su ispitanici označavali na ljestvici od 1 do 5 koliko određena izjava navedena u pitanju vrijedi za njih i njihovo dijete. Likertova skala procjene zahtijeva od ispitanika da odaberu odgovor koji znači: 1 - u potpunosti se ne slažem, 2 - ne slažem se, 3 - niti se slažem, niti se ne slažem, 4 - slažem se, 5 - u potpunosti se slažem ili 1 - nikad, 2 - rijetko, 3 - ponekad, 4 - često, 5 - uvijek.

Posljednji dio ankete bio je otvorenog tipa i roditelji su u slobodnoj formi iznosili svoja iskustva, stavove, mišljenja i savjete. Bila su im postavljena pitanja na koja su mogli odgovarati opširno i detaljno.

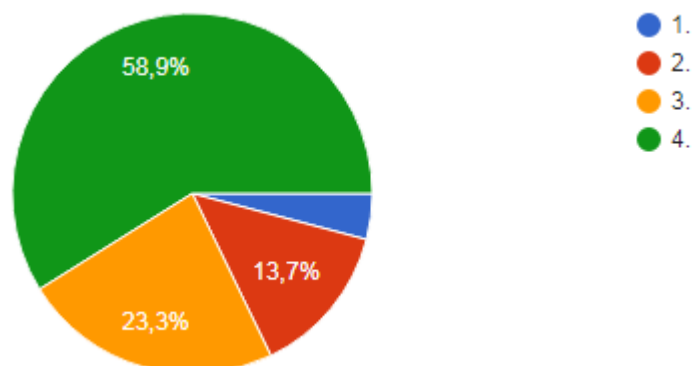
Anketa je potpuno anonimna te sadrži 44 pitanja. Pregled rezultata istraživanja napravljen je analizom grafikona (grafikoni prikazuju broj/postotak ispitanika koji je odabrao određeni odgovor) i objašnjenjima informacija dobivenih iz istih, a pregled odgovora na otvorena pitanja sažet je u odlomke u kojima će biti navedeni najčešće ponavljajući odgovori i nova saznanja. U posljednjim odlomcima odabrani su citati roditelja koji su najrelevantniji za temu istraživanja te pružaju najbolji uvid u stavove i iskustva ispitanika, a uz to daju savjete čitatelju kako participirati u odgoju i obrazovanju djece sa specifičnim teškoćama u učenju.

8.4. Uzorak istraživanja

Ispitanici u ovom istraživanju bili su roditelji djece rane školske dobi sa specifičnim teškoćama u učenju. S obzirom da je godina provođenja ispitivanja 2021. te u svijetu još uvijek vladaju posljedice globalne pandemije koronavirusa, nije bilo moguće tražiti reprezentativni uzorak posjećivanjem osnovnih škola, već su ispitanici pronađeni slučajnim odabirom preko društvenih mreža (*Facebook* i *Whatsapp*) te preko elektroničke pošte. Ispitano je 73 roditelja i svi su odgovori uzeti u obzir tijekom analize rezultata istraživanja.

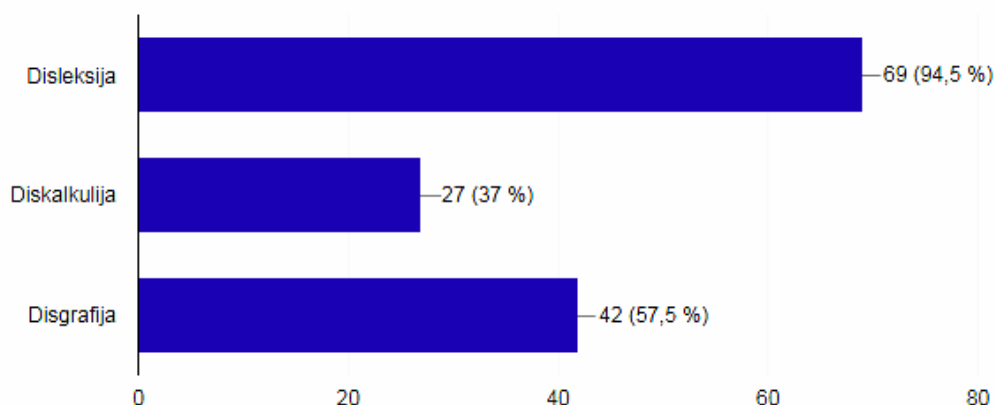
Slijedi prikaz odgovora roditelja na pitanje koji razred pohađa njihovo dijete koje ima neku od specifičnih teškoća u učenju: Od 73 roditelja djece sa specifičnim teškoćama u učenju koji su pristupili anketi, 58,9% (43 ispitanika) odgovara kako njihovo dijete pohađa 4. razred, 23,3% (17 ispitanika) 3. razred, 13,7% (10 ispitanika) 2. razred i 4,1% (3 ispitanika) odgovaraju da njihovo dijete pohađa 1. razred osnovne škole. Disleksija, disgrafija i diskalkulija u najvećem broju slučajeva ne dijagnosticira se prije drugog polugodišta 2.

razreda osnovne škole, pa su iz tog razloga rezultati pokazali kako velika većina pohađa 3. i 4. razred, a tek 13 roditelja odgovara da njihovo dijete pohađa 1. ili 2. razred.

Grafikon 1: Ispitanici po razredu koji pohađa njihovo dijete

Na temelju dobivenih rezultata istraživanja, disleksiju ima najviše djece ispitanih roditelja. Njih čak 68 odnosno 94,4%. Znatno manje, 27 roditelja (37,5%) odgovara da njihovo dijete ima diskalkuliju. 58,3%, odnosno 42 roditelja odgovara da je njihovo dijete disgrafičar. Zaključujemo da se od specifičnih teškoća u učenju disleksija javlja najčešće, često je u kombinaciji s disgrafijom, a nešto rjeđe u kombinaciji s diskalkulijom. Disgrafija i diskalkulija također se mogu javiti kao samostalna teškoća, no najčešće su popraćene i s drugim specifičnim teškoćama u učenju. U nekim slučajevima dijete ima sve od navedenih teškoća.

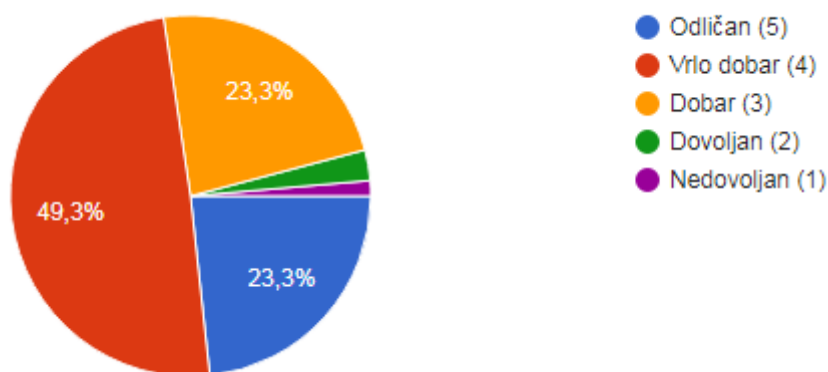
Grafikon 2: Raspodijeljenost specifičnih teškoća po djeci ispitanih roditelja

9. OBRADA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Rezultati istraživanja prikazani su u obliku grafikona koji će biti kratko interpretirani i bit će izvješteno o novim saznanjima dobivenim proučavanjem pojedinih grafikona. Na isti način analizirat će se drugi dio ankete odnosno pitanja s višestrukim izborom. Posljednji dio ankete (odgovori na otvorena pitanja) bit će analiziran tekstualno zbog oblika, opširnosti i raznovrsnosti odgovora koji su dobiveni.

9.1. Analiza prvog dijela ankete – pitanja višestrukog izbora

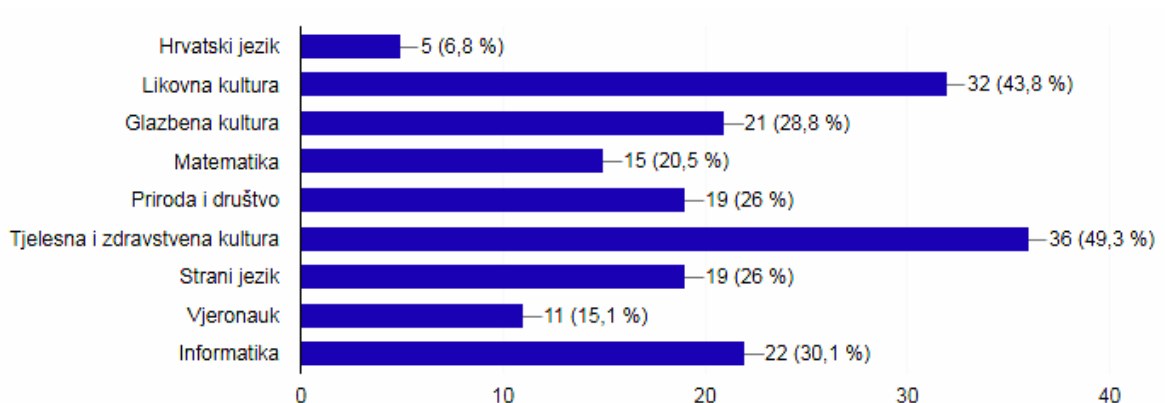
Roditelji djece sa specifičnim teškoćama u učenju koji su sudjelovali u ovom istraživanju tvrde da njihovo dijete najčešće ostvaruje vrlo dobar uspjeh u školi (49,3% - 36 ispitanika), 23,3% dobar i odličan – 17 ispitanika, 2,7% odnosno 2 ispitanika odgovaraju da njihovo dijete najčešće dobiva ocjenu dovoljan, a samo 1,4% nedovoljan (1 ispitanik).

Grafikon 3: Školski uspjeh koji ostvaruju djeca ispitanika

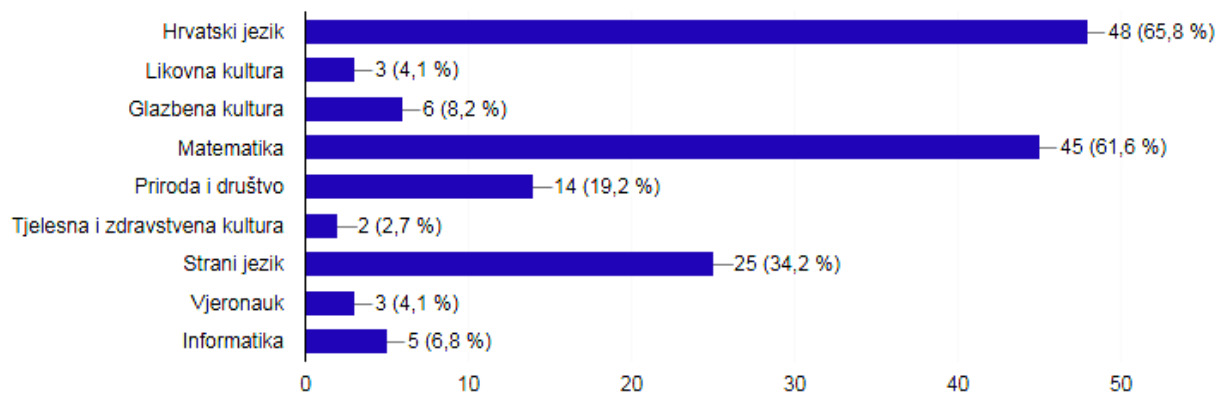
Roditelje se pitalo u kojim predmetima njihova djeca pokazuju najveći, a u kojima najmanji interes. Nakon analize odgovora, promatrajući *Grafikon 4*, zaključuje se da najveći interes učenici s teškoćama u učenju pokazuju za predmete Tjelesna i zdravstvena kultura i Likovna kultura (više od 30 ispitanika) te za Informatiku, Prirodu i društvo i Glazbenu kulturu (više od 20 ispitanika). Najmanji interes učenici pokazuju za predmete Hrvatski jezik i Matematika (više od 40 ispitanika) te za strani jezik (više od 20 ispitanika). *Grafikon 4* pokazuje kako djeca najveći interes pokazuju za predmete Tjelesna i zdravstvena kultura i Likovna kultura iz razloga što u tim predmetima djeca sa specifičnim teškoćama najčešće

pokazuju svoje fizičke vještine ili umjetničku nadarenost te se ne ocjenjuje pismeno i usmeno izražavanje. U glazbenoj kulturi djeca sa specifičnim teškoćama u učenju često pokazuju talent za pjevanje ili sviranje, a Priroda i društvo zanimljiv im je predmet jer se može učiti iskustveno i u tom predmetu je najizraženija povezanost stvarnog, svakodnevnog života sa nastavnim sadržajem.

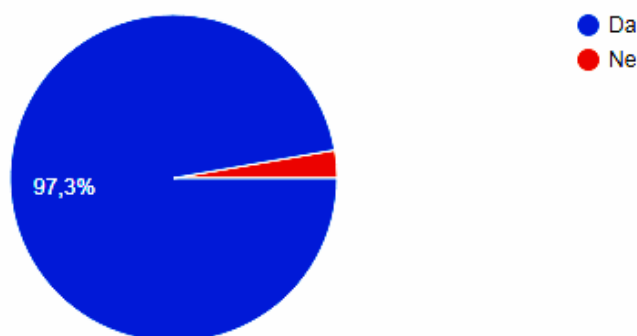
Grafikon 4: Predmeti u kojima djeca sa specifičnim teškoćama u učenju pokazuju najveći interes i ostvaruju najbolji uspjeh

S druge strane, iz *Grafikona 5.* vidljivo je kako teškoće s čitanjem, pisanjem i računanjem smanjuju interes za predmete gdje su te vještine najpotrebnije i znanje se ispituje provjerom razumijevanja pročitano, pismenim ispitima i rješavanjem matematičkih zadataka, pa tako više od pola ispitanika tvrdi da njihovo dijete najmanje interesa pokazuje za matematiku i hrvatski jezik. Postavljena hipoteza glasila je: Roditelji djece sa specifičnim teškoćama u učenju primjećuju lošiji uspjeh i smanjeni interes svoje djece u određenim školskim predmetima (u slučaju disleksije i disgrafije u nastavnom predmetu Hrvatski jezik, a u slučaju diskalkulije nastavni predmet Matematika). Ova hipoteza je potvrđena u ovom istraživanju na temelju odgovora roditelja djece sa specifičnim teškoćama u učenju koji su vidljivi u *Grafikonu 5.*

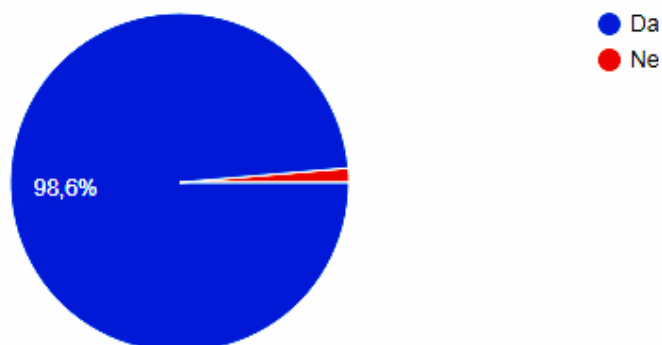

Grafikon 5: Predmeti u kojima djeca sa specifičnim teškoćama pokazuju najmanji interes i ostvaruju najlošiji uspjeh

Roditelji su pitani smatraju li da bi uspjeh njihove djece bio bolji kada bi im se pružila pomoć u suradnji učitelja, roditelja i stručnjaka. Iz prethodno navedenih razloga gotovo svi (71 od ispitanih 73 roditelja) smatraju da je razlog nezainteresiranosti i lošijeg uspjeha njihovog djeteta u navedenim predmetima specifična teškoća u učenju te da bi školski uspjeh njihove djece mogao biti znatno bolji kada bi im se pružila pomoć u suradnji učitelja, roditelja i stručnjaka što je vidljivo iz *Grafikona 6.* i *Grafikona 7.*

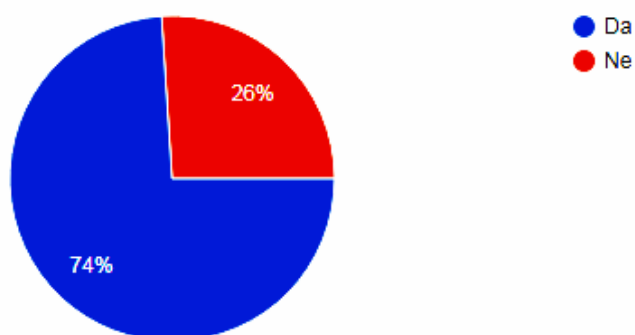

Grafikon 6: Roditelji smatraju da je uzrok neuspjeha njihove djece neka od specifičnih teškoća u učenju

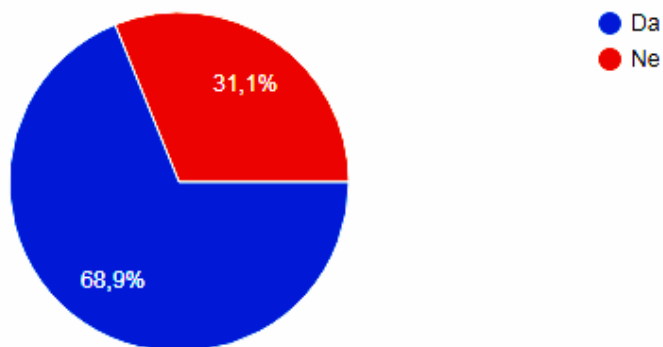

Grafikon 7: Roditelji smatraju da bi uspjeh njihovog djeteta bio bolji kada bi mu se pružila pomoć u suradnji roditelja, učitelja i stručnjaka

Čak 54 ispitanika (74% roditelja) vodi svoje dijete logopedu. *Grafikon 8* potvrđuje hipotezu da većina učenika s disleksijom, disgrafijom i/ili diskalkulijom posjećuju logopeda. Nakon određenog perioda posjećivanja logopeda, roditelji navode da njihova djeca u 68,9% slučajeva opisuju odlaske logopedu kao pozitivno iskustvo.

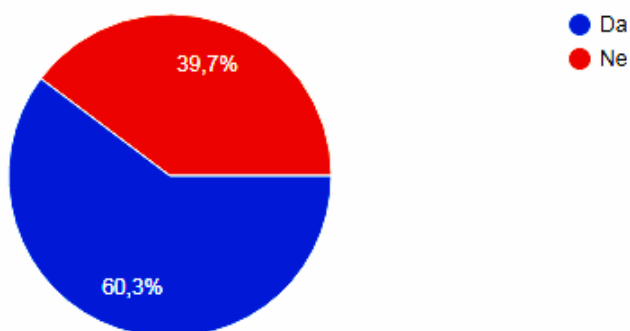
Grafikon 8: Djeca posjećuju logopeda

Grafikon 9: Djeca opisuju odlazak logopedu kao pozitivno iskustvo

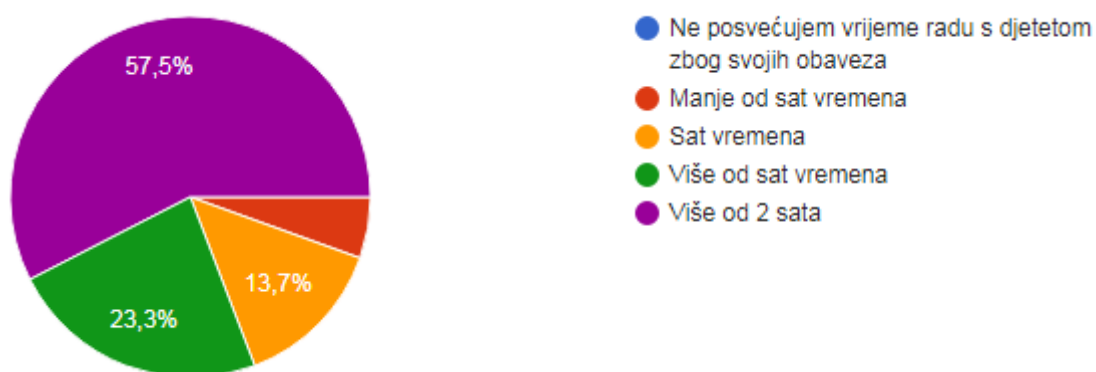
70,5% odnosno 43 roditelja primjećuje napredak kod svojeg djeteta od kad posjećuje logopeda. 98,6% ispitanika smatra da specifične teškoće u učenju narušavaju samopouzdanje njihovog djeteta, a nakon posjećivanja logopeda 57,4% odnosno 35 od 73 roditelja tvrdi kako njihovo dijete osjeća porast samopouzdanja. U ovom diplomskom radu istaknuta je važnost komunikacije i suradnje roditelja, učitelja i logopeda u ublažavanju posljedica specifičnih teškoća u učenju te gotovo svi, 97,3% roditelja tvrdi kako razgovaraju sa svojom djecom o teškoćama.

Na pitanje jesu li dobili savjete od učitelja ili stručnjaka kako pristupiti i pomoći svojem djetetu suočiti se s teškoćama i kako prilagoditi metode rada, 60,3% roditelja odgovara potvrdno, dok 39,7% roditelja nije dobilo nikakve savjete. Smatra se da bolja informiranost vodi do kvalitetnije participacije roditelja u obrazovanju svojeg djeteta te da je ključna komunikacija roditelja sa stručnjacima kako bi što kvalitetnije participirali u pomaganju svojoj djeci u izvršavanju školskih obaveza.

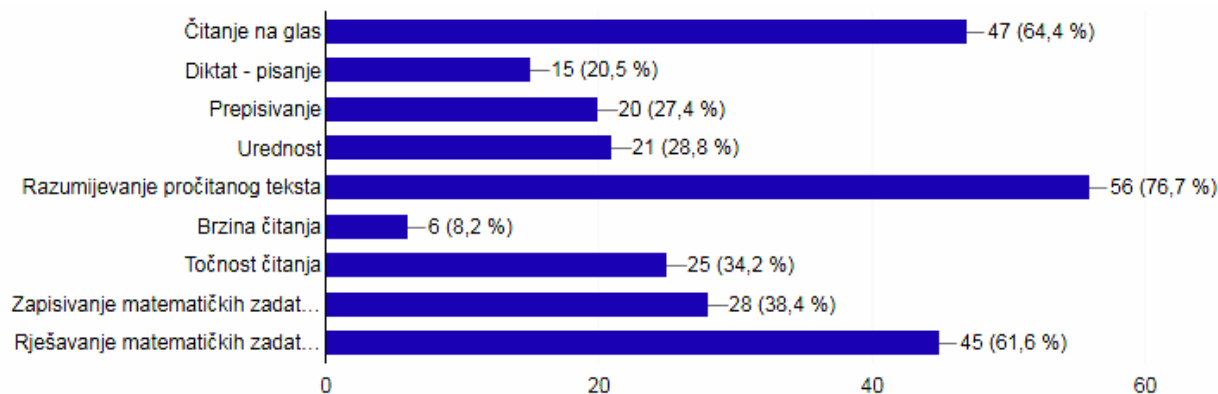
Grafikon 10: Jesu li roditelji dobili savjete kako participirati u obrazovanju djeteta sa specifičnim teškoćama

Osim potpore, utjehe i razgovora, roditelji sudjeluju u djetetovom obrazovanju gotovo svakodnevnim pomaganjem u izvršavanju njihovih školskih obaveza. Iz tog razloga postavljena je hipoteza koja pretpostavlja da roditelji djece sa specifičnim teškoćama u učenju u najviše slučajeva provode više od 2 sata dnevno obavljajući školske obaveze sa svojom djecom kako bi im olakšali snalaženje u pisanju zadaće i učenju. *Grafikon 11* potvrđuje ovu hipotezu. Iz grafikona je vidljivo da više od polovice (57,5%) ispitanih roditelja tvrdi kako provode dnevno više od 2 sata s djetetom obavljajući školske obaveze. Ostatak roditelja provodi 1 do 2 sata dnevno pomažući djetetu, dok vrlo mali broj roditelja posvećuje manje od sat vremena radu s djetetom. Niti jedan roditelj nije se izjasnio da ne posvećuje vrijeme radu s djetetom zbog svojih obaveza.

Grafikon 11: Vrijeme koje roditelji posvećuju participaciji u obrazovanju svojeg djeteta

Aktivnosti u kojima djeca sa specifičnim teškoćama zahtijevaju najviše angažiranosti roditelja, odnosno najčešće traže za pomoć su razumijevanje pročitanoog teksta (76,7%), čitanje na glas (64,4%), rješavanje matematičkih zadataka (61,6%) i zapisivanje matematičkih zadataka (38,4%). Druge spomenute aktivnosti u kojima roditelji participiraju nešto manje (20-30%), jesu pisanje diktata, prepisivanje tekstova, rad na urednosti i točnost čitanja. Najmanje roditelja radi s djetetom na brzini čitanja što je i razumljivo jer se djecu ne bi trebalo forsirati da čitaju što brže, već da čitaju točno i s razumijevanjem.

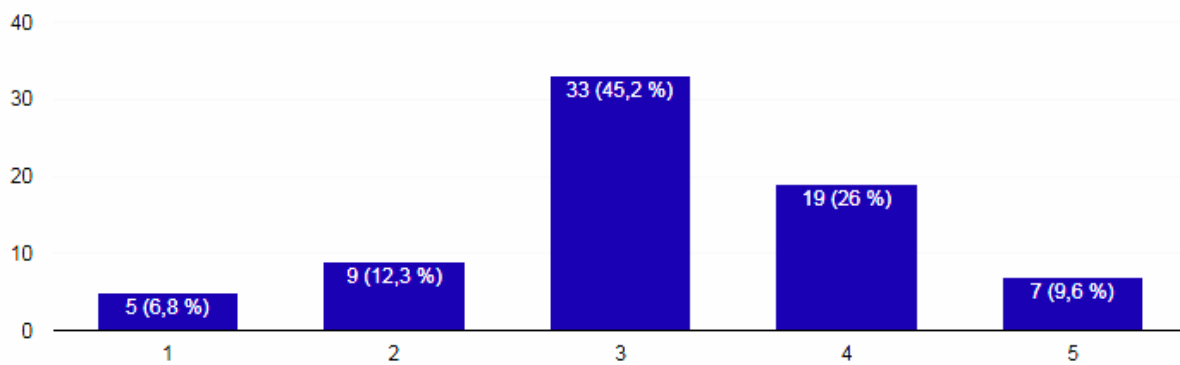

Grafikon 12: Aktivnosti u kojima roditelji najčešće pomažu djeci sa specifičnim teškoćama u učenju

9.2 Analiza drugog dijela ankete – Likertova skala procjene

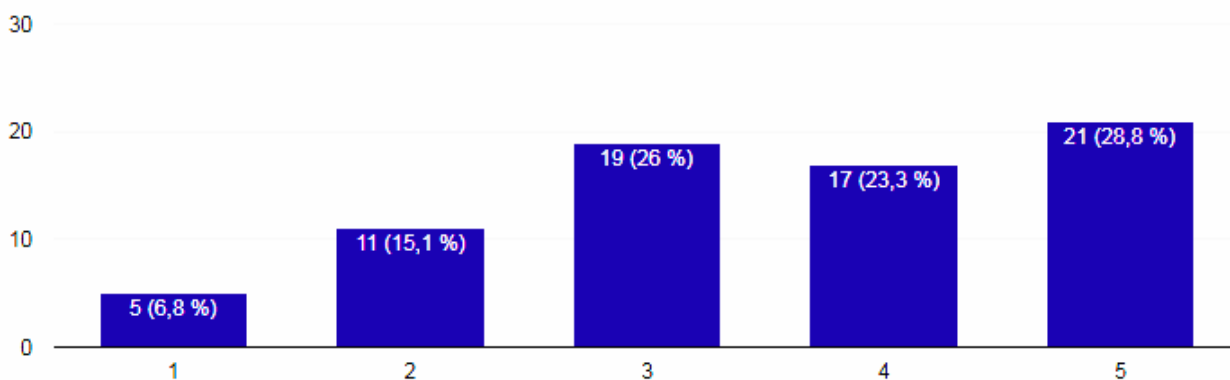
U drugom bloku pitanja odgovori su izraženi Likertovom skalom procjene. Roditeljima je ponuđena izjava te su oni mogli označiti brojem od 1 do 5 koliko ta izjava vrijedi za njih. Kao što je već navedeno, odgovori su značili 1 - u potpunosti se ne slažem, 2 - ne slažem se, 3 - niti se slažem, niti se ne slažem, 4 - slažem se, 5 - u potpunosti se slažem ili 1 - nikad, 2 - rijetko, 3 - ponekad, 4 - često, 5 - uvijek.

Mnoga djeca sa specifičnim teškoćama u učenju često razvijaju negativan stav prema školi, no unatoč tome anketa pokazuje da gotovo 36% učenika voli ići i u školu te se iz nje vraća sretno i zadovoljno. Velik dio roditelja na Likertovoj skali procjene označuje broj 3 - ponekad što nam govori da se ne mogu konkretno opredijeliti odnosno da emocije njihove djece prema školi često variraju. Uzrok tome mogu biti pozitivna iskustva poput dobivanja dobre ocjene, pohvale učitelja ili dobri socijalni odnosi, a suprotno tome loš stav učitelja, niske ocjene i ismijavanje od strane ostalih učenika u razredu utječu na to da djeca dolaze iz škole nesretni i nezadovoljni te ne vole ići u školu.

Grafikon 13: *Moje dijete voli ići u školu.*

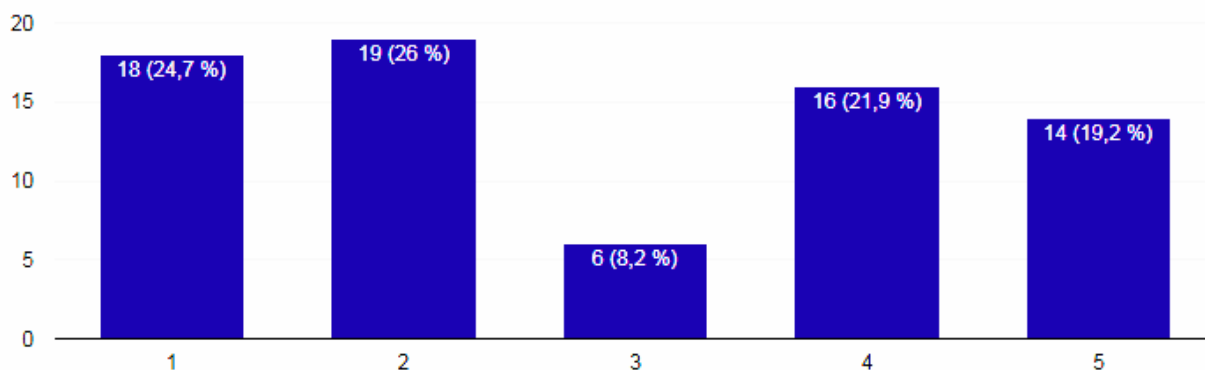
Djeca sa specifičnim teškoćama u učenju nerijetko se izdvajaju od ostatka učenika strahom i sramom od čitanja na glas te se iz istog razloga ne javljaju dobrovoljno za sudjelovanje u nastavi ili rješavanje zadataka na ploči. Roditelji su u anketi potvrdili tu hipotezu te je čak više od 50 roditelja na Likertovoj skali označilo broj 3 ili više što znači da se njihova djeca boje čitanja na glas i da ne sudjeluju aktivno u nastavi dok samo 16 roditelja izjavljuje da se njihovo dijete aktivno javlja za sudjelovanje u nastavi i nema sram od čitanja na glas.

Grafikon 14: *Moje dijete pokazuje strah i sram od čitanja na glas.*

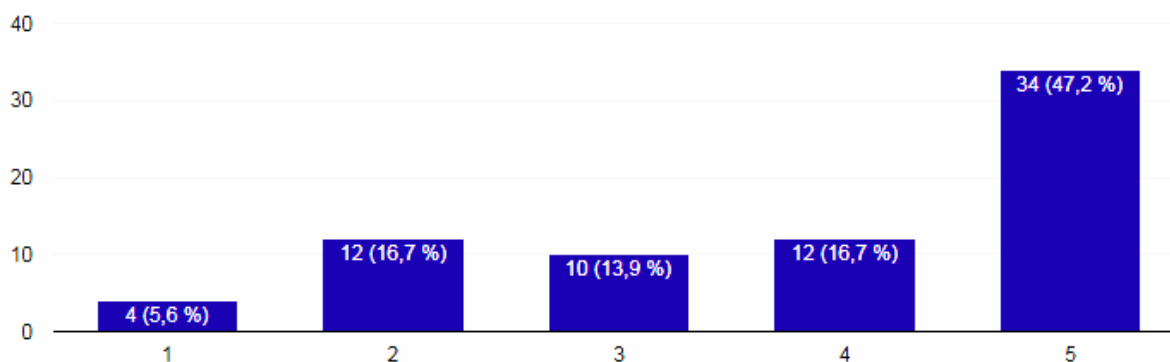
Postavljena hipoteza glasila je: Roditelji su u velikom postotku nezadovoljni pristupom učitelja/ice njihovom djetetu zbog nedovoljnog truda uloženog u prilagođavanje nastavnih sadržaja i metoda učenicima sa specifičnim teškoćama u učenju. Iz *Grafikona 15* može se zaključiti da je ova hipoteza djelomično potvrđena. Od 73 ispitanih roditelja, 37 ih je odgovorilo da nisu zadovoljni suradnjom koju imaju s učiteljem/icom svojeg djeteta te smatraju da učitelj/ica ne stavlja pred njihovo dijete obrazovne zahtjeve koji su u skladu s

njegovim/njezinim sposobnostima i mogućnostima, a s druge strane ostatak je roditelja ponekad, često ili uvijek zadovoljan pristupom učitelja/ice njihovom djetetu.

Grafikon 15: *Učitelj/ica postavlja pred moje dijete obrazovne zahtjeve u skladu s njegovim sposobnostima i mogućnostima.*

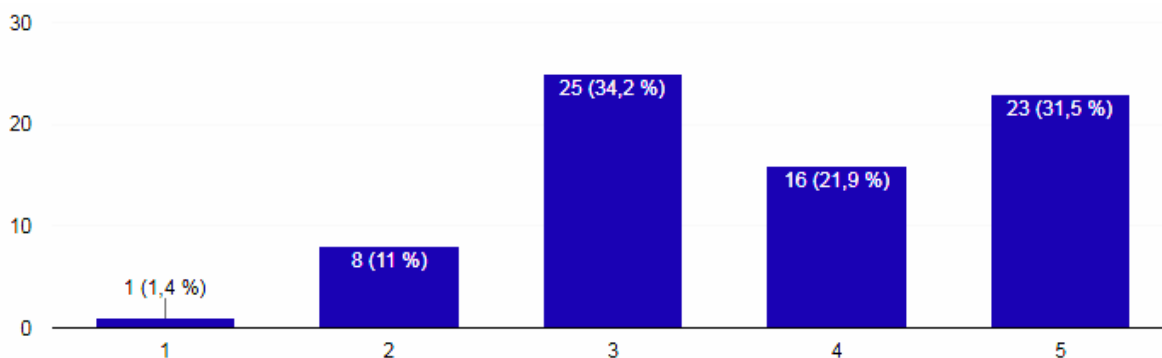
55 roditelja odgovara da primjećuju neurednost i neorganiziranost svojeg djeteta kod pisanja u bilježnicu ili rješavanja zadataka. Neurednost i neorganiziranost najčešće su posljedice disgrafije, no i djeca s drugim specifičnim teškoćama u učenju otežano se orijentiraju u prostoru pa tako imaju probleme s rukopisom i prostornom organizacijom pisanja u bilježnici.

Grafikon 16: *Primjećujem da je moje dijete neuredno i neorganizirano kad piše u bilježnicu ili rješava zadatke.*

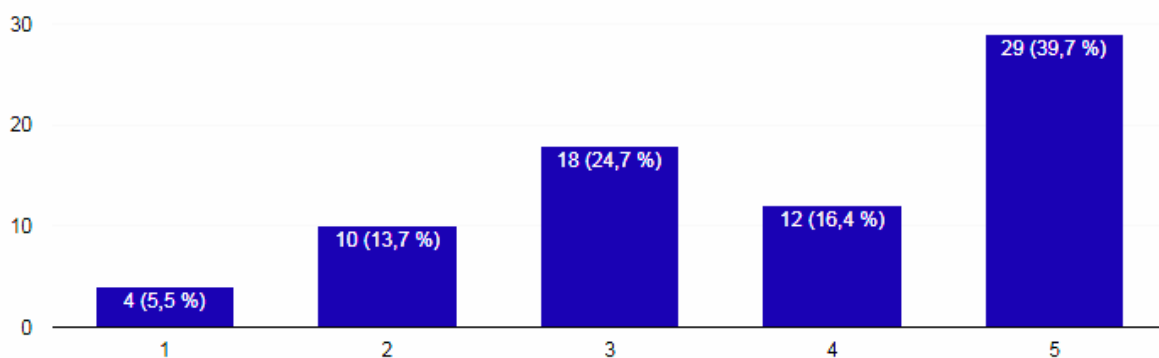
Otežano pravilno pisanje i loša prostorna organizacija kod pisanja u bilježnicu ili kod pismenih ispita dovodi do toga da djetetu s teškoćama vrijeme predviđeno za prepisivanje s ploče ili odgovaranje na ispitna pitanja nije dovoljno. Čak 39 roditelja odgovara da njihovo

dijete često dobije lošu ocjenu iz pismenog ispita iz razloga što ne stižu zapisati odgovore, a ne iz razloga što nisu dobro usvojili gradivo. 25 roditelja odgovara da je brzina pisanja ponekad glavni razlog za loše ocjene, dok samo 9 roditelja ne smatra da njihovo dijete ima taj problem. U svrhu rješavanja tog problema, učitelj/ica mora dopustiti usmeno ispitivanje kao alternativnu metodu provjere znanja.

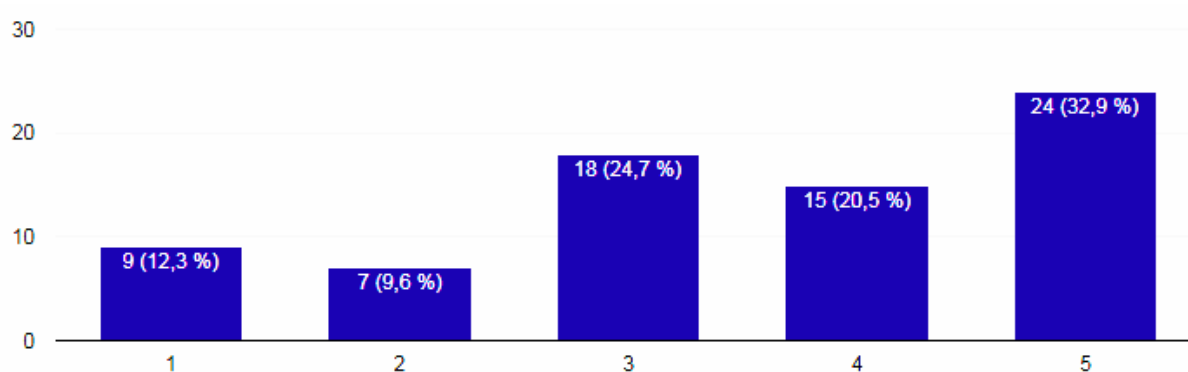
Grafikon 17: *Moje dijete dobiva loše ocjene jer ne stigne odgovoriti na sva pitanja na testu.*

Dijete se ne smije forsirati da brzo prepisuje i u matematici je posebno važno napomenuti djetetu da nekoliko puta provjeri je li dobro prepisalo zadatak prije rješavanja. Velik broj roditelja na Likertovoj skali procjene označava brojeve 4 i 5 što znači da njihovo dijete često pogrešno prepíše matematički zadatak te je rezultat iz tog razloga pogrešan, a kada je zadatak dobro postavljen, rezultat je najčešće točan. To može u nekim slučajevima biti posljedica disgrafije, a u slučajevima kada je zadatak napisan riječima zbog disleksije dijete ima otežano razumijevanje pročitanoog te pogrešno pretvara pismeni zadatak u matematičke simbole.

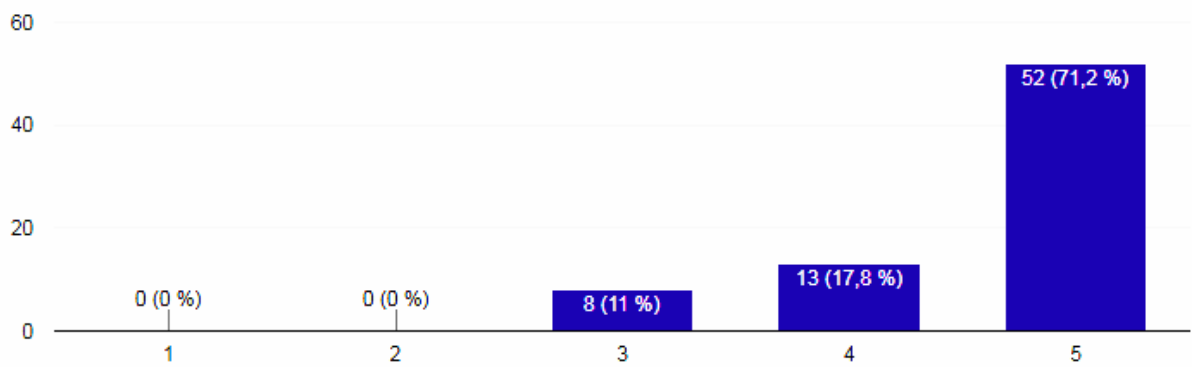
Grafikon 18: *Moje dijete često dobije lošu ocjenu iz matematike jer pogrešno prepíše zadatak.*

Matematika je mnogim učenicima predmet koji pobuđuje negativne emocije, no djeci s teškoćama u učenju često stvara još veće probleme. To je vidljivo iz rezultata ovog istraživanja jer većina ispitanika odgovara da se njihova djeca boje matematike te se rijetko upuštaju u samostalno rješavanje zadataka. Čak 57 roditelja odgovaraju da ponekad, često ili uvijek moraju pomagati svojem djetetu rješavati matematičke zadatke. To ne znači da sva djeca sa specifičnim teškoćama imaju teškoće i u matematici, naprotiv, neka djeca s disleksijom iznimno su talentirana za matematiku i briljiraju u tom predmetu. Iz tog razloga, 16 roditelja odgovara da njihovo dijete nema probleme s matematičkim zadacima.

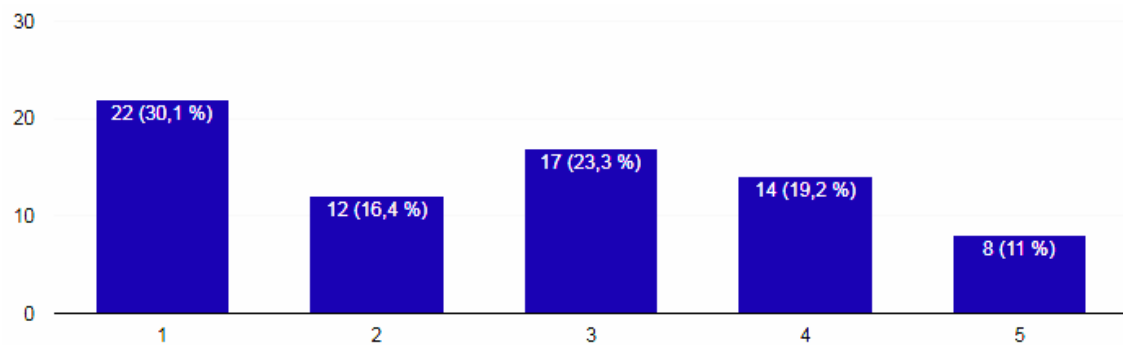
Grafikon 19: *Primjećujem da moje dijete ima strah od matematike i ne želi se upuštati u samostalno rješavanje zadataka.*

Svi ispitanici svjesni su svoje uloge u uspješnosti svojeg djeteta. Postavljena je hipoteza koja pretpostavlja da velik broj roditelja nije dovoljno informiran i upućen u rad s djecom sa specifičnim teškoćama u učenju te žele naučiti više kako bi bili kompetentniji u participaciji u ublažavanju posljedica specifičnih teškoća u učenju kod svoje djece. *Grafikon 20* potvrđuje ovu hipotezu. Iz grafikona zaključujemo da se 72,2% roditelja u potpunosti slaže s izjavom da bi mogli više i kvalitetnije sudjelovati u obrazovanju svojeg djeteta kada bi postojao način da se informiraju o metodama i načinima rada s učenicima koji imaju specifične teškoće u učenju, dok ostali ispitanici odgovaraju brojem 3 – niti se slažem, niti se ne slažem i 4 – slažem se.

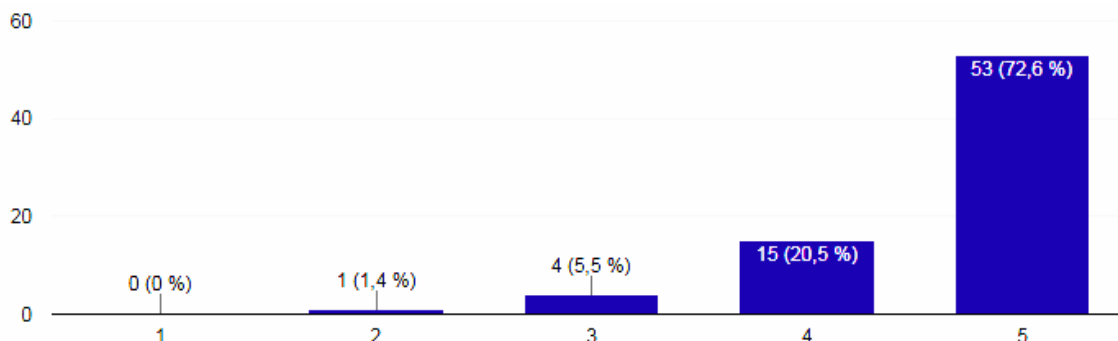
Grafikon 20: *Smatram da bi mogao/mogla mnogo više i kvalitetnije sudjelovati u obrazovanju svojeg djeteta.*

Najčešći problem i uzrok nezadovoljstva većine roditelja jest pristup učitelja/ice njihovom djetetu. Mišljenja o tome koliko učitelj/ica posvećuje pažnje i vremena prilagođavanju zadataka djeci sa specifičnim teškoćama kako bi im se olakšalo sudjelovanje u nastavi su podijeljena, no nažalost čak 34 roditelja odgovara da se to događa iznimno rijetko ili nikad. S druge strane, postoje kompetentni učitelji/ice koji/e su svjesni važnosti prilagodbe metoda rada i mijenjanja nastavnih sadržaja u svrhu olakšavanja obavljanja nastavnih zadataka, 17 roditelja ponekad je zadovoljno pristupom učitelja/ice, no 22 roditelja iskazuju zadovoljstvo nastavnim osobljem i njihovim prilagođavanjem nastavnih materijala djeci sa specifičnim teškoćama u učenju.

Grafikon 21: *Primjećujem da učitelj/učiteljica posvećuje dovoljno pažnje i vremena prilagođavajući zadatke mojem djetetu.*

Iz rezultata istraživanja vidljivo je da svi ispitanici smatraju da bi njihovo dijete puno teže izvršavalo školske obaveze bez njihove pomoći, te da uz roditeljsku angažiranost i participaciju lakše i smirenije obavljaju zadatke.

Grafikon 22: *Smatram da bi moje dijete puno teže izvršavalo školske obaveze bez moje pomoći.*

9.3. Analiza trećeg dijela ankete – otvoreni tip pitanja (roditeljska iskustva, mišljenja i stavovi)

Posljednji dio ankete sastojao se od 7 pitanja otvorenog tipa. Kako bi roditelji izrazili svoja mišljenja i stavove ovaj blok pitanja dopustio je da roditelji samostalno opišu svoja mišljenja, stavove i probleme s kojima se suočavaju oni i njihova djeca sa specifičnim teškoćama u učenju. U analizi ovog dijela istraživanja navest će se pitanje, a zatim će se izdvojiti najrelevantniji i najčešće ponavljajući odgovori roditelja djece sa specifičnim teškoćama u učenju.

Pitanje: Mislite li da specifične teškoće u učenju narušavaju samopouzdanje vašeg djeteta i ugrožavaju njegov "status" u društvu vršnjaka? Na koji način?

Od 73 ispitanika samo je 10 roditelja odgovorilo da smatraju kako specifične teškoće u učenju ne narušavaju samopouzdanje njihove djece i odnose s vršnjacima. Kao razlog tome navode roditeljsku podršku i ohrabrivanje, kompetentnost i empatiju učitelja te razumijevanje drugih učenika u razredu. Ostali roditelji odgovaraju potvrdno te navode kako se njihova djeca osjećaju manje vrijedna, imaju narušeno samopouzdanje, uspoređuju se s vršnjacima te

su svjesna da ne postižu rezultate jednakom lakoćom kao ostali u razredu. Osjećaju da uloženi trud nikad nije dovoljan i najčešće spomenute emocije su zbunjenost, isfrustriranost i tuga jer se njihov trud ne vidi u ocjenama koje dobivaju.

Ispitanici navode da njihova djeca sebe smatraju glupim, lijenim i srame se jer ih ostala djeca u razredu ismijavaju, zadirkuju i omalovažavaju. Reakcije vršnjaka bitan su faktor kod razvitka djetetove slike o samom sebi i ako su negativne dijete se povlači u sebe te prestaje inicirati kontakte. Roditelji navode kako njihova djeca često izražavaju nezadovoljstvo i osjećaju se izolirano od vršnjaka iz razloga što im je naporno obavljati školske obaveze te im samo pisanje domaće zadaće oduzima velik dio dana pa nemaju vremena za druženje, igru i hobije. Roditelji najčešće primjećuju nesigurnost, osjećaj nesposobnosti i manjak samopouzdanja kod svoje djece zbog svjesnosti djeteta da se razlikuje od drugih. Neki od roditelja navode kako je njihovo dijete povučeno i često privlači pažnju na sebe psovanjem, iskazivanjem agresije i drugim oblicima lošeg ponašanja. Nesigurnost i frustracije, po mišljenju ispitanih roditelja, česte su kod djece sa specifičnim teškoćama u učenju, a neuspjeh u školi je najčešće je u nesrazmjeru s djetetovom inteligencijom.. U većini odgovora roditelji pokazuju nezadovoljstvo kompetencijom i razumijevanjem učitelja prema djetetu, navode kako neznanje i pogrešan pristup učitelja može ohrabriti neprihvatljivo ponašanje ostale djece prema djetetu s teškoćom. Zbog teškoća s čitanjem i pisanjem dijete počinje sumnjati i u svoje ostale sposobnosti pa u nekim slučajevima zanemaruju čak i aktivnosti koje vole i u kojima su dobri. Učinjena šteta na samopouzdanje i samopoštovanje rješava se dijagnozom i odlaskom kod logopeda, no to je spor proces u kojem sudjeluju dijete, učitelj, roditelji i stručnjak.

Pitanje: Kakve emocije pokazuje Vaše dijete prema školi i školskim obavezama?

Od 73 roditelja djece sa specifičnim teškoćama u učenju koji su ispunili anketu dobiveni su pretežno negativni odgovori. Naime, samo 8 ispitanika odgovorilo je da njihovo dijete pokazuje pozitivne emocije prema školi i školskim obavezama. Tih 8 roditelja tvrdi da je najveći razlog za pozitivne emocije kod njihove djece znanje i razumijevanje učitelja te trud koji ulažu kako bi prilagodili metode podučavanja i ispitivanja učenika sa specifičnim teškoćama. Ostali roditelji navode da njihova djeca pokazuju odbojnost, otpor, frustraciju, strah, mržnju, gađenje, izljeve tuge i bijesa, nezainteresiranost, uzrujanost, stres, ljutnju,

negodovanje, gnjev, žalost, nezadovoljstvo, sram, nemoć. Teško prihvaćaju da nisu kao ostali, bore se konstantno s osjećajem neuspjeha i strahom od ismijavanja. Manjak samopouzdanja i vjere u sebe uzrokuje anksioznost koja se često manifestira psihosomatski odnosno zbog straha od škole dijete ima fiziološke posljedice kao što su bolovi u trbuhu, glavobolje, povraćanje i druge probavne smetnje. Roditelji navode da je rješenje problema uvijek otvoreni razgovor, ohrabrivanje i razumijevanje. Uloženi trud od strane djeteta mora se vredovati više nego rezultat, motivacija za učenje veća je ako dijete dobiva pohvale za uloženo vrijeme i rad nego za ocjenu.

Pitanje: Na koje načine participirate u odgojno-obrazovnim aktivnostima vašeg djeteta?

Najveći broj roditelja s djetetom čita, nadgleda pisanje domaće zadaće, sudjeluju u učenju za ispite na način da ih ispituju o naučenom, potiču ih na trud i rad te ih ohrabruju kad naiđu na teškoće ili prepreke. Ispitanici navode da je njihov angažman potreban svakodnevno po nekoliko sati ne samo u praktičnom dijelu učenja već i u psihološkom aspektu odnosno tvrde da je njihovom djetetu vrlo važno znati da imaju potporu i razumijevanje te da se imaju kome obratiti kada naiđu na poteškoće. Ako su u domaćoj zadaći složena pitanja i duge rečenice vrlo je važno podijeliti pitanja na manje cjeline kako bi dijete shvatilo zadatak.

Kod učenja roditelji pojašnjavaju tekstove i sažimaju najvažnije činjenice u gradivu. Nekoliko roditelja navodi kako su u dogovoru s učiteljem našli metodu koja pomaže djetetu s disgrafijom da lakše napiše sastavak, a to je pisanje na laptopu u Microsoft Office Word-u. Mentalne mape mnogi roditelji navode kao "*spas*". Čitanje, vježbanje i učenje kroz igru većina roditelja navodi kao jedini način da se dijete motivira i ne stekne odbojnost prema obavezama. Spominju i učenje na alternativne načine poput odlazaka u muzej, na radionice, tečajeve i kampove. Roditelji koji zbog posla ili drugih obaveza nemaju dovoljno vremena za posvećivanje djetetovim školskim obavezama savjetuju odlazak logopedu, a mnogi savjetuju i plaćenu pomoć instruktora.

Razgovor i učenje djeteta kako učiti najbitniji je korak koji svaki roditelj mora poduzeti na putu prema napretku. Jedan od ispitanika navodi kako je kreativnost vrlo važna te navodi kako su ormar u djetetovoj sobi obojali da izgleda kao školska ploča te na njoj zapisuju najvažnije stvari u obliku umnih mapa i crteža. Strukturiranje nastavnih sadržaja u

kraće i jednostavnije cjeline vrlo je važno za poboljšanje dječje koncentracije, crtanje stupaca i redaka preporuča se za pomoć pri urednosti i uvježbavanju rukopisa. Neki od roditelja također imaju neku od specifičnih teškoća u učenju pa tako kroz razgovor ohrabruju dijete, a i sami su prošli kroz slične izazove te daju savjete na temelju svojeg iskustva. Roditelji su djetetu najveći oslonac i konstantnim radom s njima obogaćuju im život te svojim sudjelovanjem u njihovom obrazovanju pokazuju ljubav, trud, posvećenost i vjeru u njihove sposobnosti.

Pitanje: Koje savjete ste dobili od učitelja, logopeda ili drugih stručnih suradnika?

Na ovo pitanje čak 27 od 73 ispitanih roditelja tvrdi da nisu dobili nikakav savjet niti uputu od učitelja, logopeda i drugih stručnih suradnika kako pristupiti djetetu, kako raditi s njim i pomoći mu. Većina roditelja navodi da su se samostalno informirali pretraživajući znanstvenu literaturu na internetu ili su se savjetovali s drugim roditeljima čija djeca su se borila sa specifičnim teškoćama u učenju. Ostatak ispitanika navodi neke od savjeta koje su dobili od kojih je najčešće spomenuto da je najvažnije imati puno strpljenja. Naime, djetetu sa specifičnom teškoćom treba dati dovoljno vremena kako ne bi osjećalo pritisak i anksioznost, pružiti mu razumijevanje i strpljivo objašnjavati, često ponavljati naučeno i periodično ispitivati o naučenom. Roditelji koji su ostvarili kvalitetnu suradnju s učiteljem i logopedom navode sljedeće savjete: dijete mora rješavati zadatke samostalno što je to više moguće, poticanje djeteta na rad i pohvala za svaki uspjeh vrlo je važna.

Neki od roditelja ističu metode koje su se pokazale korisnima u radu s njihovom djecom poput bojanja slogova tijekom čitanja u različite boje kako bi dijete lakše vizualiziralo tekst, izrada umnih mapa mnogim roditeljima se pokazala kao vrlo uspješan način da dijete lakše zapamti ono što uči, pogotovo kad ju dijete samostalno izrađuje na način na koji želi, u vježbi rukopisa da piše preko roditeljevog rukopisa. Roditelji su dobili savjete da ne traže od djeteta da usmjeruju pažnju na više stvari odjednom već da se zadatci podijele na manje cjeline i da se fokusiraju na ono što u tom trenutku rješavaju. Jasan cilj mora biti određen pri pisanju zadaće ili učenju. Preporuka koju je velik postotak roditelja dobio od logopeda i psihologa jest da čitaju minimalno 20 minuta dnevno i vježbaju pisanje i urednost obraćajući pažnju na interpunkciju.

Roditelji često navode savjet da prilagode očekivanja odnosno da ih smanje, no to je nerijetko loš savjet iz razloga što djeca sa specifičnim teškoćama u učenju nisu nužno sposobna za manje, nego baš suprotno. Dijete sa teškoćama uz pravilne metode podučavanja i ispitivanja može imati i iznadprosječne rezultate u nekom području, snižavanjem očekivanja dijete može dobiti dojam da se ne mora toliko truditi i na kraju ne ispunjava svoj potencijal.

Pitanje: Koji savjet dajete svojem djetetu u vezi njegovih teškoća?

Uglavnom su roditelji najveća podrška svojem djetetu te je roditeljska briga i participacija u obrazovanju u velikoj mjeri motivacija djetetu da napreduje. Roditelji naglašavaju svojoj djeci da se upornost i trud isplate iako će se za neke predmete morati potruditi više od ostalih, no unatoč tome moraju vjerovati u sebe. Čak i nakon loše ocjene, ako je trud uložen djetetu treba dati do znanja da ocjena nije nužno uvijek mjerilo znanja i pokazati ponos zbog truda. Često je važno napominjati djeci da je u redu odmoriti pa nastaviti s radom kasnije. Ljubav, podrška i vjera u dijete te često ohrabrivanje pokazuje djetetu da vrijedi te da teškoće nisu nužno loša stvar, a pogotovo nisu temelj oko kojeg se formira njegov identitet. Roditelji navode kako često svojoj djeci objašnjavaju koliko su posebni i kako će unatoč teškoćama u školi, kasnije u životu imati prednosti koje su stekli ulaganjem truda i upornošću. Neki od odgovora navest će se izvorno iz ankete na koju su roditelji odgovarali kao primjer ohrabrivanja i roditeljske potpore:

I mama ima disleksiju pa vidiš da sam cool i ništa mi ne fali.

Da bude uporno, jer je samo nebo granica. Da Edison nije bio uopran danas ne bi imali žarulju jer je ipak probao još jednom.

Da vrijedi i da je odličan u onom što ga zanima, ali svejedno treba zadovoljit sustav, nažalost.

I ja sam imala iste teškoće i uspjela sam završiti fakultet i ostvariti se. Za uspjeh je potrebno malo više truda nego ostalima, ali zato naučene stvari puno bolje povezuje, uspoređuje, pamti i koristi te može svojim znanjem stići gdje god hoće.

Da ih prihvati jer su dio nje i da je baš po tome posebna, da treba čitati što više bez obzira kako čita.

Svatko ima svoj tempo/brzinu pisanja, čitanja i rješavanja zadataka. Nismo svi isti, ali dođemo do istog rješenja.

Ti si posebna i to nije ništa, svaka osoba nešto radi dobro, nešto super, a nešto sjajno, ono što ti znaš i super radiš drugi ne mogu!

Da je jaka i da to može.

Da bude strpljiva i da ćemo zajedno sve savladati.

Da će jednom uvidjeti i prednosti, a ne samo nedostatke disleksije.

Da je ne smije sputavati njen problem i da može sve svoje ciljeve ostvariti bez obzira na poteškoće, da nisu bitne ocjene nego znanje koje je dobila.

Da nikad ne smije odustati i pasti.

Trudi se, vrijediš kao i drugi, naučit ćeš, ti to možeš.

Da će baš zbog tih poteškoća, kad odraste, biti jedna predivna i unikatna osobnost.

Da vjeruje u sebe i ne posustaje, a roditelji će mu uvijek biti podrška.

Da sve može i samo je nebo granica. Da smo svi u nečemu odlični.

Da on nije kriv za svoje poteškoće, da njegov mozak jednostavno drukčije obrađuje i vidi neke informacije. I da bez obzira na sve on može puno toga naučiti.

Imaš super mozak, drukčiji, poseban..sve možeš na jedan drukčiji cool način. I super ti ide.

Da se ne boji, ne odustaje i da je baš takva najvrjednija na ovom svijetu. I da je u drugim stvarima sposobnija od drugih.

Da se trudi koliko god može, ali da ne bude žalosna zbog ocjena.

Pitanje: Koji biste Vi savjet dali drugim roditeljima djece sa specifičnim teškoćama u učenju?

Na pitanje koje bi savjete dali drugim roditeljima djece sa specifičnim teškoćama u učenju roditelji odgovaraju da je najvažnija upornost, strpljenje i ljubav. Ispitanici poručuju drugim roditeljima da se što bolje informiraju o pravima svog djeteta, potraže stručnu pomoć logopeda i psihologa te da surađuju s učiteljem. Prihvatiti svoje dijete, pohvaliti svaki napor koji pokaže i da ne obraćaju najveću pažnju na ocjene već na trud koji dijete uloži. Pohvale i poticaj su ono što dijete nikad neće tražiti, a puno će mu značiti. U vezi metoda i aktivnosti moguće se informirati preko interneta, ali otvorena komunikacija s logopedom, psihologom i učiteljem je najvažnija. Nekoliko roditelja ističe važnost ponavljanja i provjeravanja razumije li dijete upute. Postavljanjem realnih ciljeva može se pomoći djetetu da se ne obeshrabri. Važno je boriti se za svoju djecu i pomoći im na način da im čitaju, prepričaju i olakšaju slikama i primjerima određene lekcije kad god je to moguće. Potruditi se da nađu ono u čemu je dijete dobro i uspješno i to isticati. U nastavku su izvorni odgovori roditelja ispitanika:

Ljudi poput vas mijenjaju svijet na bolje.

Prihvatite da dijete ima teškoće koje neće nestati, no moguće je naučiti s njima se nositi.

Da ne odustaju od djeteta, najvažnije je samopouzdanje i podrška roditelja, a uspjeh dolazi odmah iza toga.

Da vjeruju u svoje dijete.

Moj savjet je da nikad ne treba odustajati, posjećivati redovno logopeda i sigurna sam da ćemo uspjeti.

Da se educiraju, da kopaju i traže informacije gdje god mogu. Obavezno otići van škole tražiti pomoć ukoliko istu ne dobiju u školi.

Dajte svojoj djeci razumijevanje i podršku jer im je to najpotrebnije, više nego bilo koja petica u školi.

Da imaju puno strpljenja s djetetom, da sami moraju otkriti način učenja koji najbolje odgovara njihovom djetetu. Da slušaju logopeda i da se u školi moraju sami boriti za djetetova prava.

Krenite na borbu s vjetrenjačama, nigdje razumijevanja, ali upotrijebite svu svoju snagu i uspjete, moje dijete je na pravom putu!

Ne forsirajte svoju djecu, volite ih. Njima je puno teže nego vama, ali bitno je da se u svojim poteškoćama ne pogube. Volite ih zbog onoga što jesu, a ne zbog onoga što bi vi htjeli da jesu.

Da ne očekuju da će se stvari brzo riješiti, svaki mali pomak je bitan i treba izdržati frustracije, pomoći da se ne osjeća jadno i ostvariti komunikaciju s nastavnicima.

Borite se za prava svojeg djeteta unatoč lošem sistemu.

Razgovarajte sa psihologom, logopedom. Strpljenje i pomoć stručne osobe su ključ.

Da se oboružaju strpljenjem, podršku potraže izvan odgojno obrazovnog sustava, da se bore za prava svog djeteta, te da bez obzira na teškoću to je i dalje njihovo dijete, prekrasno baš takvo kakvo je.

Da prihvate problem koji ima njihovo dijete i da se potrudite da imaju dovoljno vremena da pomognu svome djetetu. i da ih ne uspoređuju s drugom djecom.

Pitanje: Možete li navesti i opisati metode koje koristite da biste pomogli svom djetetu nositi se s teškoćama i pratiti ritam rada ostalih učenika iz razreda? Kako ste otkrili te metode (savjet, internet, pomoć logopeda i učitelja)?

Najveći broj roditelja odgovara da savjete i metode pronalazi na internetu, a nekoliko je dobilo savjete od logopeda, učitelja i drugih roditelja djece sa specifičnim teškoćama u učenju. Neki roditelji educiraju se kupnjom i proučavanjem literature na temu specifičnih teškoća. U nastavku ćemo navesti metode koje su roditelji spomenuli. Većina roditelja ističe važnost vizualizacije, odnosno slikovnog prikaza sadržaja. Nastavni sadržaji mogu biti prikazani crtežom, fotografijama ili videozapisima. Preporuka mnogih roditelja su elektroničke knjige ili digitalne knjige kojima dijete ima pristup tekstu preko interneta u pdf formatu. Nevoj djeci su privlačnije i jednostavnije za čitati lektire na ekranu nego u klasičnom obliku. Kako bi se dijete motiviralo za čitanje dobro je razgovarati o temi, mjestu radnje i likovima te na internetu pronaći vizualne materijale koji prikazuju pročitano. Primjerice ako dijete čita Duh u močvari poželjno je pronaći na internetu što više fotografija i naučiti nešto o raskošnom biljnom i životinjskom svijetu Kopačkog rita. Osim za čitanje lektire, postoje i internetski materijali za učenje poput digitalnih udžbenika koji mogu biti korisni djeci sa specifičnim teškoćama u učenju zbog mogućnosti prilagođavanja veličine fonta. Kako bi se proširilo znanje i povećao interes djece za određenu lekciju moguće je naći online video lekcije na Youtube-u gdje će uz vizualne i auditivne materijale lakše usvajati gradivo nego čitajući iz udžbenika i bilježnice. Ukoliko pristup Youtube-u nije moguć ili pretraživana lekcija nije dostupna, roditelj može snimiti lekciju diktafonom da dijete presluša. U audiozapisu dijelove koji su nejasni moguće je preslušati nekoliko puta što će djetetu biti znatno lakše nego čitati ispočetka. Kako bi se djetetu olakšalo čitanje roditelji napominju da često rastavljaju zadane tekstove na dijelove i potiču čitanje po slogovima koje označuju različitim bojama.

Na računalu je olakšano i pisanje jer dijete ne mora obraćati pozornost na urednost i rukopis pa je pisanje sastavaka moguće olakšati i prilagoditi tako da se nekad dopusti djetetu da sastavak napiše u elektroničkom obliku. Također, kvizovi za ponavljanje neke naučene lekcije dostupni su na nekim internetskim stranicama, a moguće je i osmisliti kvizove za djecu kako bi im ponavljanje naučenog bilo zabavno. Učenicima sa specifičnim teškoćama u učenju preporuča se metoda čestog ponavljanja te su kvizovi odličan način za učiniti ponavljanje zabavnijim. Sadržaje iz nekih predmeta, na primjer Priroda i društvo, poželjno je učiti i ponavljati u šetnji prirodom. Najviše roditelja navodi umne mape i zvučne lektire kao najveću pomoć u učenju, čitanju lektira i snalaženju u školskim obavezama.

- *Umna mapa*, mentalna karta ili kognitivna mapa vizualna je tehnika prikaza informacija. To je vrsta dijagrama specifične forme koji prikazuje ideje, sumira znanja i olakšava pamćenje nastavnog sadržaja. Može sadržavati riječi, rečenice, crteže i simbole. Široko su prihvaćena metoda organiziranja informacija jer pomažu djetetu nesvjesno aktivirati lijevu i desnu polutku mozga. Umne mape potiču pamćenje na verbalan i vizualan način te ne prikazuju samo činjenice nego i odnose među pojmovima. Poticanjem kreativnosti i maštovitog izražavanja informacija poboljšava se koncentracija. Proces izrade je jednostavan i djetetu se ne smije zadati previše pravila kako izraditi mentalnu mapu, najčešće se zadaje samo centralni pojam odnosno ključna tema ili glavni problem i nekoliko najvažnijih pojmova koje je nužno objasniti i upamtiti. Taj centralni pojam ili problem prikazuje se na sredini lista, a ostali pojmovi i ideje granaju se dalje te ih se ukratko objašnjava, razrađuje i doraduje. Prema (Buzan, T. 2004) poželjno je da dijete koristi različite veličine slova, nekoliko boja i gdje je moguće da koristi grafički prikaz. Ključne riječi upisuju se samostalno i linije koje izlaze iz ključne riječi moraju se odnositi na ključnu riječ, odnosno biti asocijacije na taj ključni pojam ili njegova objašnjenja. Primjena mentalnih mapa je moguća u bilo kojem predmetu da bi se informacije pregledno sakupile u smislene i logički povezane cjeline što je ponekad djeci sa specifičnim teškoćama u učenju otežano.
- *Zvučne lektire* su knjige snimljene na CD, audio kazete ili audiozapisi koje je moguće pronaći na internetskim stranicama. Hrvatska knjižnica za slijepe ima oko 2500 naslova snimljenih na CD ili audio kazete između kojih su i lektire za osnovnu školu. Čitači su često poznati glumci, dramski umjetnici, spikeri sa radija i televizije. Osobe s disleksijom mogu se učlaniti u tu knjižnicu i imati pristup širokom izboru literature. Portal eLektire omogućava pristup više od 380 elektroničkih knjiga od kojih je 115 knjiga snimljeno u obliku audiozapisa.

10. ZAKLJUČAK

Specifične teškoće u učenju imaju djeca s urednim intelektualnim sposobnostima, bez organskih ili senzornih oštećenja ili drugih vidljivih bioloških ili psiholoških čimbenika. Obrada informacija kod djece sa specifičnim teškoćama u učenju razlikuje se od ostalih učenika iste kronološke dobi. Teškoće u čitanju, pisanju i računanju javljaju se zbog različitog mozgovnog funkcioniranja, odnosno problema u obradi i pohranjivanju informacija. Tri su specifične teškoće u učenju koje nastaju samostalno, bez utjecaja nekih drugih bolesti ili poremećaja – disleksija, disgrafija i diskalkulija. Djeca sa specifičnim teškoćama u učenju zaostaju za vršnjacima u razredu po brzini i kvaliteti usvajanja gradiva, no mnogim istraživanjima dokazano je da uz pravilnu intervenciju kompetentnog učitelja takva djeca postižu zadovoljavajuće, a često i nadprosječne rezultate.

Kompetentan učitelj je onaj koji se uz svoja znanja stečena kroz akademsko obrazovanje dodatno informira, istražuje i obrazuje putem raznih radionica, čitanja znanstvene literature, suradnje s drugim učiteljima i stručnjacima poput logopeda, defektologa, pedagoga. Također, učiteljeve kompetencije čine i njegovi stavovi, mišljenja i emocije, način pristupanja djeci i kvalitetna komunikacija te suradnja s roditeljima. Dijagnoza specifične teškoće u učenju postavlja se najčešće u 2. razredu osnovne škole te je dijete tada upućeno logopedu. Tako započinje proces suradnje učitelja, roditelja i logopeda na putu prema maksimalno olakšanoj prilagodbi djeteta sa specifičnim teškoćama u učenju na razrednu nastavu odnosno prilagodbi nastavnih materijala i sadržaja, nastavnih metoda i metoda ispitivanja znanja kako bi dijete usvajalo gradivo na svoj način i bilo sposobno pokazati stečena znanja. Ključno je da učitelj dobro poznaje obilježja i načine prepoznavanja specifičnih teškoća u učenju te kao stručnjak, informirano i sa određenim senzibilitetom, pristupa djetetu. Za roditelje, djecu i učitelja, važno je da znaju kako disleksija, diskalkulija i disgrafija nisu bolesti te se ne mogu izliječiti, no njihovi simptomi mogu se ublažiti i djeca uz ranu dijagnozu i pravilan pristup vrlo često pokazuju znanja i talente. Uz to, rana dijagnoza omogućuje da se dijete osjeća shvaćeno te iz psihičkog aspekta ne pati od posramljivanja od strane vršnjaka ili samog sebe zbog nesposobnosti usvajanja gradiva istim tempom ili metodama poput ostalih učenika. Često su zbog neinformiranosti učitelja, roditelja i drugih učenika u razredu djeca sa specifičnim teškoćama u učenju ismijavana, etiketirana kao lijena, neuredna i neodgovorna što dovodi do teških, negativnih posljedica na djetetovu sliku o samome sebi. Dijete u takvoj situaciji počinje misliti da je glupo, nedovoljno dobro, da nije

kao ostali i da nešto nije u redu s njim, počinje gubiti interes za školu i učenje, a često i za hobije ili aktivnosti koje ga interesiraju jer je isključeno iz vršnjačkih skupina. Učitelj i u ovom slučaju ima zadatak intervenirati i teškoće objasniti drugim učenicima u razredu kako bi se uz razumijevanje i pomoć ostalih učenika dijete osjećalo prihvaćeno i dobilo samopouzdanje.

Kako bi se dijete osjećalo shvaćeno, uključeno, sposobno i samopouzđano, osim učiteljske i vršnjačke podrške, od velike je važnosti ona roditeljska. Roditelji djece sa specifičnim teškoćama u učenju moraju aktivno participirati u obrazovanju svoje djece s ciljem ublažavanja posljedica koje teškoće mogu imati na djetetovu sliku o sebi, odnos prema školi i školskim obavezama, volji za učenjem, emocionalnim stanjem i željom za socijaliziranjem s vršnjacima. Roditelji se mogu angažirati u obrazovanje svojeg djeteta čestom, iskrenom i otvorenom komunikacijom s učiteljem i logopedom, istraživanjem, informiranjem i učenjem o specifičnim teškoćama u učenju te pridružujući se raznim udrugama roditelja djece sa specifičnim teškoćama u učenju.

U sklopu ovog diplomskog rada provedeno je istraživanje i ispitalo se 73 roditelja djece sa specifičnim teškoćama u učenju o njihovoj participaciji u obrazovanju svoje djece. Nakon obrade i analize podataka dobivenim preko anketnog upitnika zaključujemo da se disleksija kod djece rane školske dobi pojavljuje najčešće, dok su disgrafija i diskalkulija nešto manje zastupljene i najčešće dolaze u kombinacijama s disleksijom. Više od polovice ispitanika imaju djecu u 4. i 3. razredu osnovne škole što je bilo očekivano s obzirom da se specifične teškoće u učenju najčešće dijagnosticiraju u 2. ili na kraju 2. razreda. Ispitanici navode da njihova djeca unatoč teškoćama najčešće ostvaruju odličan, vrlo dobar i dobar uspjeh u školi što upućuje na to da teškoće ne moraju nužno negativno utjecati na djetetov školski uspjeh i da se pravilnim metodama poučavanja te prilagođenim načinima ispitivanja znanja mogu ostvariti odlični i vrlo dobri rezultati. Ipak, dokazane su hipoteze koje su predhodile ovom istraživanju. Vidljivo je da djeca sa specifičnim teškoćama najmanje interesa pokazuju za predmete koji uključuju i zahtijevaju najviše pisanja, čitanja i računanja. Predmeti u kojima djeca ispitanika kontinuirano ostvaruju najlošiji uspjeh i pokazuju najmanji interes su Hrvatski jezik, Matematika, Strani jezik i Priroda i društvo, a najviše interesa pokazuju za predmete u kojima njihove sposobnosti točnog pisanja i čitanja ili računanja nisu u fokusu. Likovna kultura, Tjelesna i zdravstvena kultura i Glazbena kultura su predmeti u kojima djeca sa specifičnim teškoćama često pokazuju nadprosječne rezultate. Naime, važno je napomenuti da su to djeca s iznimnim talentima i vještinama koje treba isticati, često pohvaliti te im dati do znanja da se talent i trud isplati. Ne treba djetetu stvarati pritisak oko

stvari koje su mu naporne ili teške, već pronaći način kako maksimizirati učinak učenja na djetetu najpristupačniji i najjednostavniji način. Ako je dijete talentirano u sportu, treba otkriti koji sport ga zanima te fokusirati njegove emocije pozitivno prema tom sportu i motivirati ga na treniranje tog sporta, ako je dijete pokazalo interes za neki instrument poželjno je upisati ga u glazbenu školu i slično. Roditelji smatraju da je uzrok nezainteresiranosti njihovog djeteta za školu specifična teškoća u učenju te da bi uspjeh njihovog djeteta bio znatno bolji kada bi mu se pružila pomoć u suradnji roditelja, učitelja i stručnjaka logopeda ili defektologa. Iz tog razloga veliki postotak roditelja svoju djecu vodi logopedu te to također potvrđuje unaprijed postavljenu hipotezu. Nakon nekog vremena kontinuiranog posjećivanja logopeda i roditelji i djeca primjećuju značajne napretke u rezultatima u školi. Također, roditelji tvrde da bi dijete puno teže obavljalo školske obaveze bez njihove pomoći, ulaganja truda i vremena te iz tog razloga provode i više od 2 sata dnevno s djetetom obavljajući školske obaveze poput čitanja, pisanja i računanja. Uz takvu participaciju u obrazovanju, ističe se nužnost angažiranosti i u obliku emocionalne podrške, strpljenja i razumijevanja u radu s djetetom.

Učitelji i roditelji dužni su shvatiti i djeci objasniti da specifične teškoće u učenju ne smiju biti prepreka na putu do znanja već poziv na prilagodbu i angažiranost kako bi se traženjem i isprobavanjem novih metoda, kreativnih načina poučavanja, prilagođenih metoda ispitivanja znanja, učenja i vježbanja došlo do puta učenja koji odgovara specifičnoj teškoći u učenju. Kompetentan učitelj, informirani i angažirani roditelji te stručnjak logoped zajedničkim znanjima, vještinama, ulaganjem truda i vremena surađuju kako bi pomogli da se na svoj poseban, individualan i kreativan način svatko ostvari kao uspješan učenik i sretno dijete.

11. POPIS LITERATURE

- Berbić Kolar, E., Gligorić I. M., Zečević M. (2018.)** *Disleksija i disgrafija: određenja, pristupi i smjernice*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera
- Buljubašić-Kuzmanović V., Kelić M. (2012.)** Ocjenjivanje djece s teškoćama u čitanju i pisanju. *Život i škola*, br. 28.; 45-62. URL: <https://hrcak.srce.hr/95242> (posjećeno 10.5.2021.)
- Buzan, T. (2004.)** *Kako izrađivati mentalne mape: najnoviji alat za razmišljanje koji će promijeniti vaš život*. Zagreb: Veble commerce
- Dekanić, M. (2017.)** Suradnja obitelji i škole (Završni rad). URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:250166> (posjećeno 18.4.2021.)
- Dehaene, S. (2013.)** *Čitanje u mozgu: Znanost i evolucija ljudskog izuma*. Zagreb: Algoritam
- Erdeljac, V. (2009.)** *Mentalni leksikon: modeli i činjenice*. Zagreb: Ibis grafika.
- Galić-Jušić, I. (2004.)** *Djeca s teškoćama u učenju: Rad na spoznajnom razvoju, vještinama učenje, emocijama i motivaciji*. Zagreb: Ostvarenje
- Galić-Jušić, I. (2007.)** Definicija disleksije, U: Pavlič-Cottiero, A. (ed), *Disleksija*, Zagreb: Hrvatska udruga za disleksiju
- Hadžiselimović, Dž. (1984.)** *Otkrivanje poremećaja u čitanju*. Zagreb: Školska knjiga.
- Hoover-Dempsey, K., Sandler, H. (1997.)**. *Why do parents become involved in their children's education?* Review od Educational Research 67(1), 3-42
URL: <https://doi.org/10.3102/00346543067001003> (posjećeno 23.6.2021.)
- Hudson, D. (2018.)** *Specifične teškoće u učenju: Što učitelji i nastavnici trebaju znati*. Zagreb: Educa
- Jensen, E. (2000.)** *Različiti mozgovi, različiti učenici: Kako doprijeti do onih do kojih se teško dopire*. Zagreb: Educa
- Jurčić, M. (2014.)** Kompetentnost nastavnika – pedagoške i didaktičke dimenzije. *Pedagogijska istraživanja*, 11 (1): 77-93. URL: <https://hrcak.srce.hr/139572> (posjećeno 12.6.2021.)
- Kolić-Vehovec, S., Bajšanski, I. (2006.)** Dobne i spolne razlike u nekim vidovima metakognicije i razumijevanja pri čitanju. URL: <https://hrcak.srce.hr/18350> (posjećeno 12.6.2021.)

- Lenček, M., Blaži, D. i Ivšac, J. (2007.)** Specifične teškoće učenja: osvrt na probleme u jeziku, čitanju i pisanju. *Magistra Iadertina*, 2(2), 107-119 URL: <https://hrcak.srce.hr/21162> (posjećeno 22.3.2021.)
- Ljubetić, M. (2014.)**. *Od suradnje do partnerstva obitelji, odgojno-obrazovne ustanove i zajednice*. Zagreb: Element d.o.o.
- Maleš, D. (1993.)** Škola – roditelji – djeca. Zagreb: Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti, Vol.48.No.6.prosinac(str 587-593) URL: <https://hrcak.srce.hr/51921> (posjećeno 6.5.2021.)
- Maleš, D. (1996.)** Od nijeme potpore do partnerstva između obitelji i škole. Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja, Vol. 5 No. 1 (21), URL: <https://hrcak.srce.hr/32200> (posjećeno 6.5.2021.)
- Malogorski Jurjević, M. (2013.)** Specifične poteškoće u učenju: teorijska polazišta i dosadašnja istraživanja, stručni rad. Školski vjesnik : časopis za pedagošku teoriju i praksu, Vol. 62 No. 2-3
URL: <https://hrcak.srce.hr/105367> (posjećeno 3.5.2021.)
- Mesec, I. (2005.)** Disleksija, stručni rad. Dijete, vrtić, obitelj : Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, Vol. 11 No. 39
URL: <https://hrcak.srce.hr/178178> (posjećeno 5.5.2021.)
- Mijatović, A. (2000.)** *Leksikon temeljnih pedagoških pojmova*. Zagreb: Edip
- Murter, V., Likierman, H. (2010.)** Disleksija: vodič kroz disleksiju, dispraksiju i druge teškoće u učenju. Zagreb: Kigen d.o.o
- Pahić, T. (2010.)** Uključenost roditelja u život škole: Percepcija roditelja opće populacije i predstavnika roditelja u školskim tijelima. *Odgojne znanosti*, Vol. 12 No. 2 (20), URL: <https://hrcak.srce.hr/68276> (posjećeno 6.5.2021.)
- Pavlić-Cottiero, A. (2007.)** Što činiti kad se posumnja na disleksiju? Disleksija, Zagreb: Hrvatska udruga za disleksiju
- Posokhova, I. (2007.)** „Disgrafija“ u Disleksija, disgrafija, diskalkulija i slične teškoće. Str. 65-72
- Puljizević, M.(2016.)** Disleksija i disgrafija - rano otkrivanje i rehabilitacija (Završni rad). URL:<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:219821> (posjećeno 7.5.2021.)
- Rosić, V., Zloković, J. (2003.)**. *Modeli suradnje obitelji i škole*. Đakovo: Tempo
- Smith, S. L. (2002.)** What do parents of children with learning disabilities, ADHD, and related disorders deal with? *Pediatric Nursing*; Pitman Vol. 28, Iss. 3, URL:

<https://search.proquest.com/openview/56742615bedf9c2d2fd0b2e5f09d3d77/1?pq-origsite=gscholar&cbl=47659> (posjećeno 3.5.2021.)

Šarac, A. (2019.) Uporaba multimedija u obrazovanju djece s disleksijom (Diplomski rad). URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:462066> (posjećeno 6.5.2021.)

Škutor, M. (2014.) Partnerstvo škole i obitelji – temelj dječjeg uspjeha. Napredak : Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju, Vol. 154 No. 3, URL: <https://hrcak.srce.hr/138844> (posjećeno 6.5.2021.)

Vrkić Dimić, J., Zukerman, Z., Blaži Pestić M. (2017.) Pojedini aspekti uključenosti roditelja u školovanje učenika sa specifičnim teškoćama u učenju i učenika bez teškoća. Napredak : Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju, Vol. 158 No. 1-2, URL: <https://hrcak.srce.hr/187630> (posjećeno 3.5.2021.)

Zrilić, S, (2013.) *Djeca s posebnim potrebama u vrtiću i nižim razredima osnovne škole, priručnik za roditelje, odgojitelje i učitelje.* Zadar: Sveučilište u Zadru

12. POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Ispitanici po razredu koji pohađa njihovo dijete.....	33
Grafikon 2: Raspodijeljenost specifičnih teškoća po djeci ispitanih roditelja	33
Grafikon 3: Školski uspjeh koji ostvaruju djeca ispitnika.....	34
Grafikon 4: Predmeti u kojima djeca sa specifičnim teškoćama u učenju pokazuju najveći interes i ostvaruju najbolji uspjeh.....	35
Grafikon 5: Predmeti u kojima djeca sa specifičnim teškoćama pokazuju najmanji interes i ostvaruju najlošiji uspjeh.....	36
Grafikon 6: Roditelji smatraju da je uzrok neuspjeha njihove djece neka od specifičnih teškoća u učenju	36
Grafikon 7: Roditelji smatraju da bi uspjeh njihovog djeteta bio bolji kada bi mu se pružila pomoć u suradnji roditelja, učitelja i stručnjaka	37
Grafikon 8: Djeca posjećuju logopeda	37
Grafikon 9: Djeca opisuju odlazak logopedu kao pozitivno iskustvo.....	38
Grafikon 10: Jesu li roditelji dobili savjete kako participirati u obrazovanju djeteta sa specifičnim teškoćama	38
Grafikon 11: Vrijeme koje roditelji posvećuju participaciji u obrazovanju svojeg djeteta	39
Grafikon 12: Aktivnosti u kojima roditelji najčešće pomažu djeci sa specifičnim teškoćama u učenju	40
Grafikon 13: <i>Moje dijete voli ići u školu.</i>	41
Grafikon 14: <i>Moje dijete pokazuje strah i sram od čitanja na glas.</i>	41
Grafikon 15: <i>Učitelj/ica postavlja pred moje dijete obrazovne zahtjeve u skladu s njegovim sposobnostima i mogućnostima.</i>	42
Grafikon 16: <i>Primjećujem da je moje dijete neuredno i neorganizirano kad piše u bilježnicu ili rješava zadatke.</i>	42
Grafikon 17: <i>Moje dijete dobiva loše ocjene jer ne stigne odgovoriti na sva pitanja na testu.</i>	43
Grafikon 18: <i>Moje dijete često dobije lošu ocjenu iz matematike jer pogrešno prepíše zadatak.</i>	43
Grafikon 19: <i>Primjećujem da moje dijete ima strah od matematike i ne želi se upuštati u samostalno rješavanje zadataka.</i>	44

Grafikon 20: <i>Smatram da bi mogao/mogla mnogo više i kvalitetnije sudjelovati u obrazovanju svojeg djeteta.</i>	45
Grafikon 21: <i>Primjećujem da učitelj/učiteljica posvećuje dovoljno pažnje i vremena prilagođavajući zadatke mojem djetetu.</i>	45
Grafikon 22: <i>Smatram da bi moje dijete puno teže izvršavalo školske obaveze bez moje pomoći.</i>	46

13. PRILOZI

Prilog 1. Anketni upitnik

Anketa za roditelje djece sa specifičnim teškoćama u učenju

Istraživanje se provodi sa svrhom prikupljanja informacija potrebnih za izradu diplomskog rada u okviru kolegija "Pedagogija djece s posebnim potrebama" na sveučilišnom integriranom preddiplomskom i diplomskom učiteljskom studiju Sveučilišta u Zadru.

Upitnik je anonimn i za njegovo popunjavanje potrebno je oko 10 minuta.

Podaci prikupljeni ovim istraživanjem koristit će se isključivo u svrhe pisanja diplomskog rada i rezultati će biti prikazani u obliku slika, grafikona i tekstualnih sažetaka nakon statističke obrade. Anonimnost ispitanika bit će u potpunosti sačuvana kod analize i objave rezultata.

Anketni upitnik namijenjen je roditeljima učenika razredne nastave sa specifičnim teškoćama u učenju (disleksija, disgrafija, diskalkulija). Cilj ovog istraživanja je utvrditi na koji način roditelji mogu participirati u ublažavanju posljedica specifičnih teškoća u učenju. Anketiranje se provodi u svrhu prikupljanja različitih metoda koje roditelji mogu koristiti da bi pomogli svom djetetu nadići teškoće i pratiti ritam rada na nastavi te obavljati školske obaveze što samostalnije kod kuće.

Molim Vas da kod ispunjavanja pridodate najveću važnost posljednim pitanjima koja su otvorenog oblika.

Hvala na suradnji!

Melita Kos

1. blok pitanja → Pitanja višestrukog izbora

Upitnik počinje sa pitanjima višestrukog izbora u kojima ćete moći odabrati jedan ili više od ponuđenih odgovora. Molim Vas da označite one koji su istiniti za Vas. Ne postoji točan ili netočan odgovor jer ispituje Vaše osobno iskustvo, mišljenje i stav.

1. Koji razred pohađa Vaše dijete?

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

2. Koju od specifičnih teškoća ima Vaše dijete? (možete označiti jedan ili više odgovora)

- Disleksija
- Diskalkulija
- Disgrafija

3. Koji uspjeh u školi najčešće ostvaruje Vaše dijete?

- Odličan (5)
- Vrlo dobar (4)
- Dobar (3)
- Dovoljan (2)

4. Za koje je predmete Vaše dijete pokazalo najveći interes i redovito ostvaruje najbolji uspjeh?

- Hrvatski jezik
- Likovna kultura
- Glazbena kultura
- Matematika
- Priroda i društvo
- Tjelesna i zdravstvena kultura
- Strani jezik
- Vjeronauk
- Informatika

5. U kojem je predmetu Vaše dijete pokazalo najmanji interes i ostvaruje najlošiji uspjeh?

- Hrvatski jezik
- Likovna kultura
- Glazbena kultura
- Matematika
- Priroda i društvo
- Tjelesna i zdravstvena kultura

- Strani jezik
- Vjeronauk
- Informatika

6. Smatrate li da je razlog nezainteresiranosti i lošijeg uspjeha Vašeg djeteta u tim predmetima neka od specifičnih teškoća?

- Da
- Ne

7. Mislite li da školski uspjeh vašeg djeteta može biti bolji kada bi mu se pružila pomoć u suradnji učitelja/roditelja/stručnjaka?

- Da
- Ne

8. Mislite li da specifične teškoće u učenju narušavaju samopouzdanje vašeg djeteta?

- Da
- Ne

9. Posjećuje li Vaše dijete logopeda?

- Da
- Ne

10. Opisuje li Vaše dijete odlazak logopedu kao ugodno i korisno iskustvo?

- Da
- Ne

11. Primjećujete li kod svojeg djeteta napredak od kad posjećuje logopeda?

- Da
- Ne

12. Primjećuje li Vaše dijete napredak i porast samopouzdanja od kad posjećuje logopeda?

- Da
- Ne

13. Razgovarate li s učiteljem o djetetovim teškoćama?

- Da
- Ne

14. Koliko vremena u prosjeku dnevno posvećujete radu s djetetom u vezi školskih aktivnosti (čitanje, pisanje, učenje)?

- Ne posvećujem vrijeme radu s djetetom u vezi školskih aktivnosti zbog svojih obaveza
- Manje od sat vremena
- Sat vremena
- Više od sat vremena
- Više od 2 sata

15. Kojoj aktivnosti posvećujete najviše vremena i pažnje kada pomažete svojem djetetu izvršiti školske obaveze? (Možete odabrati više ponuđenih odgovora)

- Čitanje na glas
- Diktat – pisanje
- Prepisivanje
- Urednost
- Razumijevanje pročitanoog teksta
- Brzina čitanja
- Točnost čitanja
- Zapisivanje matematičkih zadataka
- Rješavanje matematičkih zadataka

16. Jeste li dobili neke savjete kako pristupiti djetetu i olakšati mu nošenje s teškoćama?

- Da
- Ne

2. blok pitanja → Likertova skala

U pitanjima koja slijede odgovori su izraženi Likertovom skalom procjene. Ona zahtijevaju od Vas da odaberete odgovor koji znači: 1 - u potpunosti se ne slažem, 2 - ne slažem se, 3 - niti se slažem, niti se ne slažem, 4 - slažem se, 5 - u potpunosti se slažem ili 1 - nikad, 2 - rijetko, 3 - ponekad, 4 - često, 5 - uvijek.

1. Moje dijete iz škole dolazi sretno i zadovoljno.
2. Moje dijete voli ići u školu.
3. Moje dijete pokazuje strah i sram od čitanja na glas.

4. Moje dijete se rijetko javlja za sudjelovanje u nastavi dizajući ruku ili za rješavanje zadataka na ploči.
5. Osjećam da mogu pomoći svojem djetetu u nošenju s teškoćama.
6. Informiran/a sam i razumijem teškoće svojeg djeteta i znam kako mu pružiti pomoć kad treba.
7. Zadovoljan/zadovoljna sam suradnjom koju ostvarujem s učiteljem/učiteljicom svojeg djeteta.
8. Učitelj/učiteljica postavlja pred moje dijete obrazovne zahtjeve u skladu s njegovim sposobnostima i mogućnostima.
9. Primjećujem da je moje dijete neuredno i neorganizirano kad piše u bilježnicu ili rješava zadatke.
10. Kad djetetu dajem savjete, upute i smjernice, pokazuje mi pozitivne emocije i sluša me.
11. Moje dijete dobiva loše ocjene jer ne stigne odgovoriti na sva pitanja na testu.
12. Kao roditelj djeteta sa specifičnim teškoćama u učenju svjestan/svjesna sam svoje uloge u uspješnosti njegovog/njezinog obrazovanja.
13. Primjećujem da razlog što moje dijete izbjegava pisanje zadaće nije lijenost nego odbojnost prema čitanju i pisanju.
14. Smatram da bi mogao/mogla mnogo više i kvalitetnije sudjelovati u obrazovanju svojeg djeteta kada bi postojao način da naučim metode i načine za rad s djecom sa specifičnim teškoćama.
15. Moje dijete često dobije lošu ocjenu iz matematike jer pogrešno prepíše zadatak.
16. Primjećujem da moje dijete ima strah od matematike i ne želi se upuštati u samostalno rješavanje zadataka.
17. Imam dovoljno strpljenja za rad sa svojim djetetom.
18. Primjećujem da učitelj/učiteljica posvećuje dovoljno pažnje i vremena prilagođavajući neke zadatke mojem djetetu kako bi lakše sudjelovao/la u nastavi.
19. Primjećujem da uz moju angažiranost i participaciju dijete lakše i smirenije obavlja svoje školske aktivnosti.
20. Participaciju u obrazovanju svojeg djeteta smatram ugodnim i lijepim iskustvom.
21. Smatram da bi moje dijete puno teže izvršavalo školske obaveze bez moje pomoći.

3. blok pitanja → Pitanja otvorenog tipa

U idućem bloku pitanja molim Vas da izrazite svoje iskreno mišljenje i stav u nekoliko rečenica.

1. Mislite li da specifične teškoće u učenju narušavaju samopouzdanje vašeg djeteta i ugrožavaju njegov "status" u društvu vršnjaka? Na koji način?
2. Kakve emocije pokazuje Vaše dijete prema školi i školskim obavezama?
3. Na koje načine participirate u odgojno-obrazovnim aktivnostima vašeg djeteta?
4. Koje savjete ste dobili od učitelja, logopeda ili drugih stručnih suradnika?
5. Koji savjet dajete svojem djetetu u vezi njegovih teškoća?
6. Koji biste Vi savjet dali drugim roditeljima djece sa specifičnim teškoćama u učenju?
7. Možete li navesti i opisati metode koje koristite da biste pomogli svom djetetu nadići teškoće i pratiti ritam rada ostalih učenika iz razreda? Kako ste otkrili te metode (savjet, internet, pomoć logopeda i učitelja)?

14. ŽIVOTOPIS

Osobne informacije

Ime i prezime: Melita Kos
Datum i mjesto rođenja: 12.09.1996., Zabok
Adresa: Ciglenica Zagorska 3, Sveti Križ Začretje
Telefon: 098 987 8014
E-mail: melitakosx@gmail.com

Obrazovanje

(2015. godine – /) Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij
(2011. – 2015.) Gimnazija Antuna Gustava Matoša, Zabok
(2003. – 2011.) Osnovna škola Sveti Križ Začretje

Ostala znanja i vještine

Rad na računalu, iskusni korisnik MS Office paketa
Komunikacijske vještine

Strani jezici

Engleski jezik – C1 (napredan korisnik)
Njemački jezik – B2 (samostalan korisnik)
Talijanski jezik – A1 (početnik)